د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګېر ځېرنـــــــــــچوپېري (ریســــــــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]
خبروونکی: د کوشنیوالي احساس
پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهربانی
د پینی پنځونکي ځښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
لیکوال:.	ماستر انجینېر صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پېړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ میلي مېتر.
د کښلې غټې ټکي:.	۱۹ ځپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابېڅو او نورو) پرانتې.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې
منشوره یې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې
سرلیکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لینونه (خطه، کرښې له لیکي هرپې، لاندنی یادونې او پاینی یادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وییزبرمه (پښتو په پښتو وی یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمتی، مهترلام، لغمان، افغانستان
خپرندوی:.	مومند خپرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبيات او هنر (ليکنی ارت، ادبيات او فن، ادبيات او عملي مهارت، ادبيات او صنعت، ليکنی او صنعي قدرت ضد، ادبيات او د ښکلا د تخليق فن، د تخليقي تخيل اثر، ادبيات او د پوهې يوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسيقي يا ټنګټکور برخه؛ ليکنی او مهارت يا تخصص؛ ليکنی او استعداد؛ ادبيات او ځيرکي؛ ګړنې پيښلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ يوه

پوخ بڼه:. اساسي

ترړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

يادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بيه:. ۵۰۰ افغانۍ

د ليکوال ګرځنده اړيکه:. ۰۰۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹+

بريښناليک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښنل شوی، يانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا مېليونو وګړو له پاره.

کښنلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د يوه تود بڅري (پرتون) په اندازه هم د يوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسېږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.
ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده. که مو ډېره ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ ربښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تيسس څرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته څرګند نه دی. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېړنې؛ انځورونه؛ تعريفونه (څرګندونې، ښکارونې، د يوه توري يا سکالو تشريح کول يې)؛ څپيزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپينې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېيلو د رنګونو څېرې، د رنګونو بوړولو کړنلارې او لښتيليکي يې؛ د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې يې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سيمه ييزي پايلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پيخليک (تاريخ)، پېر (وخت) او يېبره (حاصل يا ثمره) يې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر يوه څېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) ليد لوری.

٤. غټ ټکي

۱. پخښتۍ ۱
۲. ليکي پوهه ۲
۳. تيسس څرګندونه ٦
٤. غټ ټکي ٦
۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی ۱۱

٦. اې (ا، الف): لنډۍ ۱۵
۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې ۱٦
۶. ۲ د لنډۍ انځورونه: ۱۸
۶. ۳ د لنډۍ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.) ۲۲
۶. ۴ د لنډۍ څپيزې او زورنې ۲۳
۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۲۳
۶. ۶ د لنډۍ سپړنه ۲٤
۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې ځپیزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې ۳۶
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ ځپیزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. ټې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ٤۶
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ ځپیزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېيلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېيلو د رنګونو څېره.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی... ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټيکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.................................. ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېيلو د رنګونو لښتيليک... ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.......................... ٧٣
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:....................... ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:............. ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:.............. ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸٥
۱۳. لوړ د پلورلو وړ.. ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی بايد خپل ځاني پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک يې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې يې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندې بڼه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو سیمه ییزې پایلې.............. ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه: ۱۰۷
۱۵. ۲ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:. ۱۲۱
۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.. ۱۲٤
۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې... ۱۲۵
۱۵. ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډۍیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بنه بوږوي. ۱۲۹
۱۵. ۶ تې – ۱. سلیمان لایق کښلې او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱٤٦
۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بنه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱٤۱
۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱٤٦
۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بنه یې کښلي و. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما څنې لنډۍ او د پر ترښتی راخېستې، دوبیتې او تله يې پاتې. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پخښتی سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود څخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امریکا اروا پوهنې ملګرتیا، پېنځمه ګڼه. ۲۰۰۱،، (لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچیګن مطبوعاتو له پوهنتون څخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شیان د خپلې لیکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی کوی شم:

:- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ایا دا ټول شیان چې لیکل شوي وړ دي ؟
:- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، څارل یا تعقیبکړل شي؟
:- ایا ما په ډېره ښه کچې د پېنویې، پېیلې او د وییوکیو څخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتیا چې وي لیکي، هغه شي ته چې زه اړتیا لرم چې وې لیکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي لیکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتني نړۍ کې یوه څه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته یې په کومه بڼه کارې او موخه د لیکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملګري ته چې په بربښنالیک کې څه لیکم. دا علمي زیارایستل له هغو څخه ډېر توپر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې لیکي. د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه لیکم، زه اړتیا لرم چې څو جلا شیان د لاندېنو سربېره پام کې نیسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
:- پلان او برابروم خپلې لیکنې
:- لیکمه یې
:- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، ښایي داسې شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شیان په کومو لړونو یا څپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړنديتوب او بيړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم برياليی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې ليکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بيا مې پلان جوړه و ورته، بيا مې ليکل پيلول، بيا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مې په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ريسرچ پاڼې (د ځېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تينګوله. ترې ګټه مې اخيستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظريه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وايي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښايي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، يا د هغې ځېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا ځېړنه داسې سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظريې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱۵. په دې پوښ (قضيه) کې
۱٦. دا به داسې ښکارېږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ويلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو انګړ
ځېړنـــــــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پاڼې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځينې پښتو شعرونه د لوستلو، ليکلو په دوران کې ما ځېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه يې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ ميلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو ځلوېښت وګړي يې زده‌کړې لري، ښه مثال يې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ويلو ترمنځ نظريې يې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډيو، ټپو، ټپکيو او مصرۍيو په علمي بڼه لوستلو او ليکلو توپير ځرګندوي. دا به زما يا په راتلونکي کې د ډيپلوم اينجينېر صفي الله فردوس خان د ځېړنې (ريسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړی ځېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ ليکل شويو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لړ دی؛ نظر دوېيمې ځېرې ۱. ب ته. په دوېيمه ځېرې ۱. ب کې بيا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه ځلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لړ يې ليکل کېږي.

له دې ځېړو څخه را ځرګندېږي چې د پيېلو(شعرونو) د ليکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپير شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه ليکل کېږي، لکه چپاربيته، ايزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ.

په ځېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې ليکل شوي وي، نو ۱۵ زره يې ويل شوي دې چې د لوستلو کچې يې هم کمه ده. ترې سروکې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نيمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې ليک چې په ليست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموينو پارچو، عريضي او شکايتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بيا د ځان له پاره مو يوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په ليکلو او لوستلو يې د يوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پيل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بيا يې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه ليکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر يوه له پاره څنګه ده؛ منئ يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېړنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

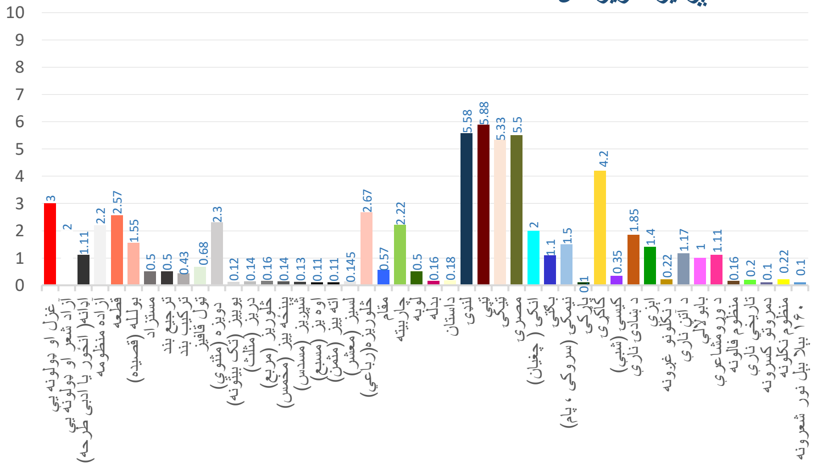

۱ .۵ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

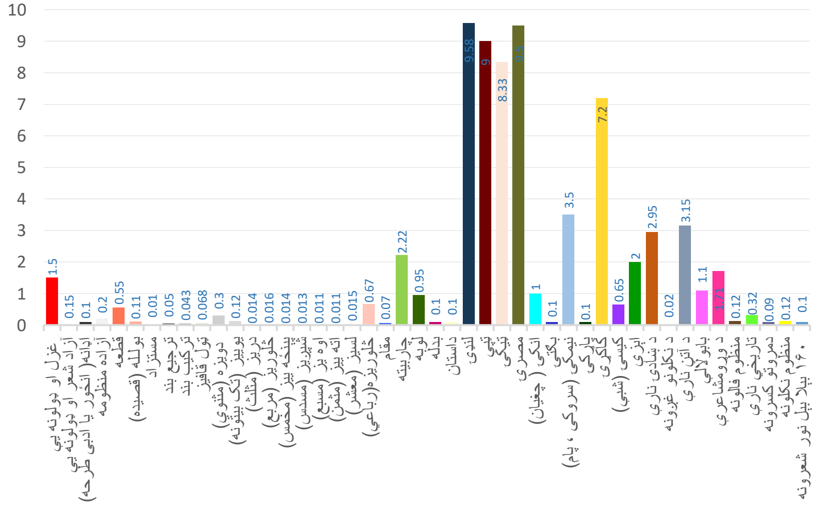

۲ .۵ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په ځېره ۱. ۲. ۱ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظيم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرګونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځينې ژوي، (انسان، حيوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ,, ګوسڼه له ګوسڼې ځخه زېږېږي او لټکه له لټکې ځخه،، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه ياد وو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو يوه پښتون قوم وتخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي.
چې تاسو ځانونه، بيدار، ګړندي، تېز، چټک، کړۍ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو ځارو کې...، ورته وايي د ګوسڼې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتيا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د ځېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران يې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبيله (اشلوک، پيړان، شېر يا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه يا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نرۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړي کټ مټ راخستې او بيا مې ژباړلې دې خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکې د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت (ژوندې پاتې شې، بقا) و کړي. عجيبه احساساتې ده دوې سرو لرونکی مار يا لټکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور ګارډن برغارډټ، تينسي، و ويل چې دوې سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځياته کړه: ,, دوې سري ماران يا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانيان وايي چې دوې سرې مار دوې برابره وپروونکی وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوې سرې مار دوی نيولی دی او د تيګاشيما ښاروالی کې يې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وينا يې ډېرې وګړي په حيرانونکي بڼه ننداري ته راځي. ،، (اډمين، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لېکه پورته شوله کوچنی هټی ته او هغي ډېر ښه فکر کوه. برغارډېټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اريزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د يوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوويسو د غلي دوې سرې مار د سانډيګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني يې سالم نارمل بچيان درلودل،، (هيلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرليک).

نو د دي له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيبله (شېر يا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پيبلي له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګړنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شيندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ يا پشهاری کوي ۸:- په حيراونکي بڼه دي خوښ راځي چې وې ويني.۹:- د ليدلو تلوسه پيدا کوي ۱۰ :- سالم بچيان راوړي، ګڼه يې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندی ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه ويني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاښت و کړي. ۱۵ :- عجيبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې ټپې، ټيکی او مصری چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ته ښه غوږ و نيسئ!! پام ورته و کړئ! نو بيا يې پيژنی چې دا لنډۍ دي چې د لټکي ځانګړنې لري. ټپې، ټيکی او مصری دا پورته ۱۵ ځانګړنې نه لري. ټپې، ټيکی او مصری نه دي، بېلوالی يې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه يوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري ليکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک صيب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټيکۍ تر منځه توپير څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم يې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ او هره يوه يې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره يوه مثال درته وايم: يوه کس په امريکا کې پوليسو ونيوه او سيده يې ستا کور ته بوتلو نوم يې عزيز وو، تخلص يې تحريک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فارياب ولايت وو او د نيکه نوم يې خان باقر وو، ستا د کور دروازه يې وټکوله، له کوره ورته وريندار ووېل چې څوک يې؟ هغه ورته و ويل زه عزيز يم، تخلص مې تحريک دی. خو وريندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته يې و ويل تاسو ځای غلط کړې دی.

د دې تن ډېرې ځانګړنې به له تا سره برابرې وي خو هغه خو ته نه شې کېدلی. که دننه ورشي خدايږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټيکۍ له خپل نوم سره يې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وايې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې يوه وارې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وايې چې د سيلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. يا دا چې لومړی نيم بيتی يې د دوېيم نيم بيتی نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,۰۳۰ Roshan BTS site HLM
۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ دریېم، ۲۰۱۱ زیږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

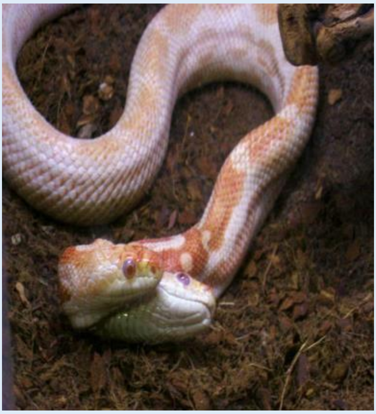

٤:- د لټکي یا لنډۍ (# ۴ انځور)

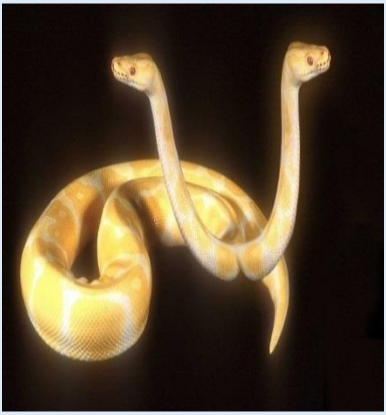

۳:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالي ګڼي ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور)

۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹:- لندۍ (# ۹ انځور)

۱۰ :- لندۍ خپل خواړه خوري
(# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لندۍ ايکسري
(# ۱۱ انځور)

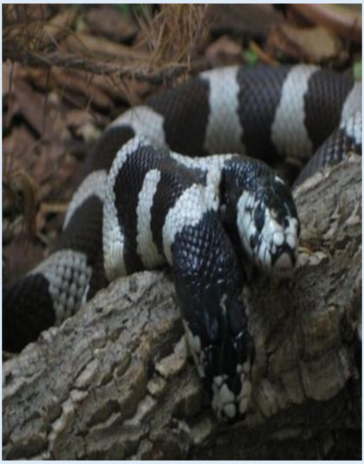

۱۲:- لندۍ په ډېر دمه ده او خوب
کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته.
(دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمه ييزو غړو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ اى! ګـنو ژنـو ميرځمنو

ځـني له ځـنډو سـازوى خندا راځينه

د پورتنۍ لنډۍ ځپيز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سيلييل Syllable،، د ابېځو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه،: تاکيد: ښلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،، جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډۍ ځپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

اى! – ګه – نو- **ژه** + نو- مير – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **ځن** + ډو- سا – زه – **وى** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- **۸**- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷**- ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱**- ۲۲

۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت يي داسې دى:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ څپې چې ,,او،، او ه دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېيمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ څپې چې ,, نو،، او ,, جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سيلابه يا څپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

١. لومړی مسره
٢. دوېيمه مسره
٣. ١ او٢ . يوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شين رنګ يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې(سيلابونه)
   1. مسره ۹ + ۲
   2. مسره ۱۳+ ۲
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
٩. نرانو ته منسوبې (اړوند)

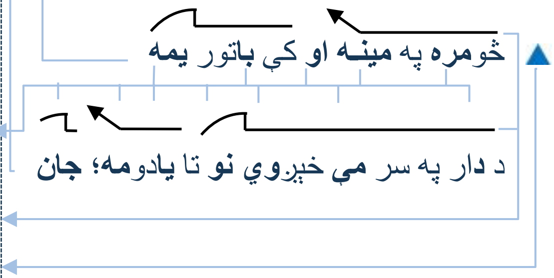

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډی ببلوونکي نخښې

له پورتنيو ببلوالو ځخه لکه څنګه چې ۶ سرليک وايي او پيله يې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډی

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيبله (پيبڼ، شېر، شعر يا اشلوک) يې د لنډی نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې شېر يا پيبلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

١. ښه ډول لري
٢. بند، بند دي
٣. ګړندی حمله کوي
٤. تېز زهر لري
٥. تېز زورور زهر شيندي
٦. اوږد عمر لري
٧. ښه غږ يا پشهاری کوي
٨. په حيراونکي ښه دې خوښ راځي چې وې ويني
٩. د ليدلو تلوسه پيدا کوي
١٠. سالم بچيان راوړي، ګنه يې ډېرېږي
١١. هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
١٢. دوې د لېندی ژبې پر دوښمن وېره اچوي
١٣. د تنې خلور سترګې وي (هر څه رانه ويني)
١٤. چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پايښت و کړي
١٥. عجيبه احساساتي (ولوليز)

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه يې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټيکی او مصری چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډی وايي. تاسو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ته ښه غوږ ورته و نيسئ!! پام ورته و کړئ! نوبيا يې پېژنی چې دا لنډی دي چې د لټکې خصوصيات لري. ټپې، ټيکی او مصری دا پورته ١٥ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټيکی او مصری نه دي، ببلوالی يې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفګان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پيدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسميې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثير د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
ياني که توري او ټوپکي ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بيا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه.

د رسول الله ص ځرګندول چې روښوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وايي چې رسول الله ص ګوته په يوه جنګ کې وينې شوي وه، وي ويل : ته يوه ګوته يې چې وينې شوي يې – تاته دا درد , تکليف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځغمئ، د الله عظيم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وی پيداکړی نو بل ژوی به يې څنګه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې يې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عيبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېری روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پيسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی يا شپږمياشتينی اميدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې څومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ويلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا ځېړنه داسې ښودل شوې.
„ د ستاسو ويجينا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي يا کله چې ډېر خلاصېږي ښېخې ډېره ورته ښه لرې، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېليزيبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله ځېړنه يې د ويجينا د اندازو له پاره کړي وه په سانتي باندې)

„ چې د ليتفټ لابيا لږ تر لږه منځنی حد يې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه يې بيا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رينج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د ليطفټ لابيا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی يې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه يې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج يې له ۰.۸- ۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ايم. ډي.، د پروفيسور مرستيال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پيلويک درملو) په برخه کې، د دوباره عملياتونو ماهر يا جراح د اوهايو سټيټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د انګلېستان ژورنال د قابله ګۍ يوه زېږنتون کې يې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې يې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ويجينا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

ځېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شويو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

„ داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا يوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرليک دی.،، مک فاډن ويلي دي. (زهرا بارنيس، ۲۰۱۴) د يوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وينا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه يې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله يې نوی ماشوم پنځوي. (اصزيف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شويو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټووني، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځيدنه يې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو يې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو يې ۲۰.۳۲ سانتي کښلی دی. (لېزېټې، د سلامتی ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرليک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټووني ځخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربښتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړي ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سری شعر یې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۱. ۷ د ټپې ځانګړې ځانګړنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوشحالي ځړګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپیني تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کړو زیاتوي، ۱۶:- د ټپ باندنی برخه کوچنی وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دې او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦, ۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ,,
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۷ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور یار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ونډس، ټپ، (٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسي مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټپ له یوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. ۷ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وۍ یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پېیړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداینت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یاني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ یــار په ولاړه کـړیکه و کـړه
تبر شـوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپې څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښیي،: ټینګه ، لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

یار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹

۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځری اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وايي:

د دې ټپې سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹ =۱۰ ښپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳ = ۱۳ ښپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا ښپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

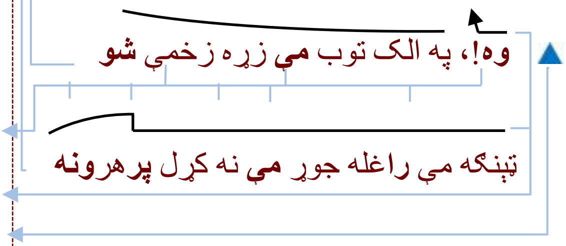

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځیګري رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ښپې (سیلابونه)
 1. مسره ۹ + ۱
 2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولډ
۸. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ .۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى شعر يې د ټپه په نوم باندې نوملي وه، چې دې پښتو شپېر يا پېيلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. درد پيدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هيڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثير يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې يوازې احساس يې
۹. کېږي، خو ليدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثير يې د انسان رنګ پېرک زېړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپيني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
۱٦. کړو زياتوي
۱۷. د ټپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالى يې پرهمدې ځانګړيو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

روڼ بوړوم چې داسې مې کښلې وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیي ته وایي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغونې پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچایي ورځ یې بولي، تازه ګلونه یې په سر کړی، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپیره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېروښه پېغلې وي. انجونې، بې مېروښه او ستړې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه پیېلي سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پیېلي یا شعر کې دی.
„ هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایي؛ چې ډېرې یې مېرمنې په ښادۍیو کې وایي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وایي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیلـه یې د ټیکی په نوم باندې نومولي وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، د تولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. تولي څنګېرنې یې د ښادی د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکی ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د تولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بنه یې پېغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډی، ټپې او مصری چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډی، ټپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټیکی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکی ده، زه نر یم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلې وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکی اچوي، په دې ټیکی سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکی مېرمنې ښه ټیکی د بیستانکی له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يي بو غان راباندې پلوري
زه پېرودونکي د ابی د ګسټ ګل يمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټيکی د چارپېريال انځورونه:

دا لاندې د ټيکی چارپېريال انځور لړ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنی ولسوالی نورستان انځور دی. زموږ د ټيکی يو سم برابر محيط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکی چارپېريال انځور وي. روڼ بوږم چي داسي مي و کښل د ټپکی يو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلي شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکی وايي، او ټولي ځنګېرني يي سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډي نڅا انځور ,, پيرو مرندي، ايتالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندني دوره او د توکم پېژندني موزيم ټولونه، ۱۰ ځېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرندي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۸ د ټیکۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو ځخه لکه ځنګه چې ۸ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پیېلې ته وايي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیېله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټیکیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسیږي. له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوی رو، رو کدم اخله

د ولس پیغلې پــه کتــار درسره ځینـه

د پورتنی ټیکۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښهيي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټیکۍ څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

نا – وی – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پیغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ۵ـ ۶ـ ۷ـ ۸ـ ۹

۱۰ـ ۱۱ـ ۱۲ـ ۱۳ـ ۱۴ـ ۱۵ـ ۱۶ـ ۱۷ـ ۱۸ـ ۱۹ـ ۲۰ـ ۲۱ـ ۲۲

۸. ۵ د ټیکۍ ځمکګچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکګچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ .۸ د ټيکی سپړنه

د دې ټيکی سپړنه
لومړی مسره ۹ =۹ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته ټوله ټيکی ۲۲ سيلابه يا څپې شوې ده،

۱. لومړی مسره
۲. دوېيمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه ټيکی
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ يې د رنګ شکاروندی دی.
٦. څپې (سيلابونه)
   1 . مسره ۹
   2 . مسره ۱۳
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
٩. شځو ته منسوبي (اړوند)

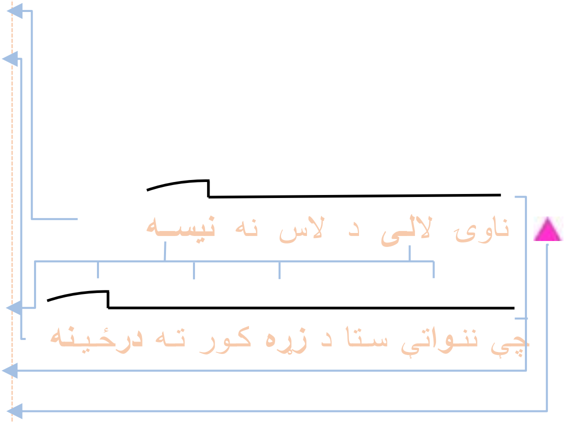

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ٧ د ټیکۍ ښېلوونکي نخښې

له پورتنیو ښېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېبله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پیپله ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر یې ټینګ وي
٩. مېرمنې یې ډېرې وایي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په ښه یې پیغلې وایي
١٢. په ګډه یې وایي سره
١٣. پیغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، ښېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٩. تې (ت): مصری

مصری يا مصره، د مصری تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله ګټه يې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصری پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه دانې وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ١:- توره تېږه يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ايښې ده، په منځ کې سوری لري٢:- جنت د ګلونو يا ونو پاڼې ٣:- ټوکان يا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه يا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړی ونه ٧:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ٨:- تبر يا څټک ٩:- چمټا يا چې د ګرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ٢٠٠۶م کال، ۴٧چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېړنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره يا سوارډ يې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربيي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې تورې يا مصری سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ١٩ کورنی پورې اړه درلوده. ,, د خيفيش يا د خوفيش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتی کې هم وه، چې ٧۵ سانتې اوږده وه چې ١٣ پېړی له ميلاده (نن څخه وړاندې ٣,٧١٧ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژی لرونکې وسلې، ٢٠٠٩ م کال).

,, د اسلام دين لومړی توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړی کې تر درېوو پورې ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندې ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بیبه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بیبه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بیبه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوځ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبی، سپاره، ښابښۍ، کلنګه، باد دکی، غالبېل، چجج، ژغونډی، اوبه تېتی، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوېښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پړو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما څېړنې داسې سپینې ته باستلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نړدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میډیترانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې توري یې تر پښو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډۍ بنې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرۍ پیبله (پیږان، اشلوک، شبر یا شعر) یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پیبلې له مصرۍ توري او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستې برخه یې لنډه او دوبیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سړي ته بس دی، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې یې سرۍ پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغوني ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زورورې دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د ننداړو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ توري، ۲۳:- د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول یې ګران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداړ چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دی.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوبیمه کوټه کې د لیږدي کال, pm ۱۰:۰۰ ۱۳۸۵/۰۲/۱۰ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودایي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ږبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصری تاثير همدومره ډېر دی. چې سړی يې پرې غوخ کړی هم وي، خو توره لا په وينو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وينې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصری به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټيک زهن زوکړه وي، خو پورتنی ټولي ځاګېرني د مصری لري، نو ځکه ورته مصری وايو او مصری يې بولو. انسان چې زوړ شي بايد د هر څه نه د کورنی ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپين ږيرې څخه الله ج حيا کوي، ځکه ټول عمر يې اسلام دين کې تېر کړی وي، په سپين ږيريتوب کې بايد ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړی ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنيا او اخيرت بريا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مينې ارتباط پيدا کوي، يوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو يې تن ليرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې يې لېر ځي، همغه وي او ږبن وي.

۹. ۲ د مصری انځورونه:

دا لاندې د مصری يو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۹:- ډاګير ـ سره زرو- له يوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوريستان ـ اوسپنېزه- ژيرو- ډاګير- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. نن د فيبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ويسيکس- رافيبار – ټيسټوډ ـ همفيشيري مصری. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

٢٣:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ٥٠٠٦٣٤٥٢ (# ٢٣ انځور)

٢٤:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ٦٣٢٧١١٢ (# ٢٤ انځور)

٢٥:- مصری سکیمیټارا ٢ ایل جي (# ٢٥ انځور)

٢٢:- ماراکون سپینو زرو مصری ١ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصری یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصری له یوه بڼه پیپلې (پیړان، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصری وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ٢٢ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، تېو، تیکیو او مصریو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پانې)

۲۶:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصری (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصری – د محمد رسول الله مصری (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- می سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصری (# ۳۰ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصری # ۳۱ انځور)

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خورې مصری . (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ یا ویکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، په کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټينـګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،، جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټين – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱**- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وایي:

د دي مصری سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰ څپې چي ,, وه!،، دفتنګ دی په لومړی مسره کي.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته توله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

وه!؛ له دي خواږه اواز د **زار شمه**

وایي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوینه

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه مصری
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. تت نصواري یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
   1. مسره ۹ + ۱
   2. مسره ۱۳
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازتېوالي او لوړوالي خطونه
٩. نرانو ته منسوبي (اړوند)

الکه **تورې** جامې **و** **کره**

تورې **جامې** درسره **ډېرې** خوند **کوینه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيپله يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر يا پيپلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

١. ډېرې ښايسته وي
٢. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) يې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
٣. ډېر ژر تاثير کوي
٤. انسان په يوه وار له منځه وړي
٥. يوه وار يې سړي ته بس دی
٦. بېلابېلې بنې لري
٧. درې خواوې يې سړی پرې کوي
٨. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
٩. ډېرې لرغونې دي
١٠. لرغونې اندازه کړل شوي
١١. لرغونې څېړل شوي
١٢. د مصر هرمو غوندې جوړونکې يې معلوم نه دی
١٣. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
١٤. زوروري دي
١٥. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
١٦. د نندارو شيان دي
١٧. وهم لري
١٨. زور دی
١٩. په مينه ساتل کېږي
٢٠. تل انسان سره وي
٢١. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېړمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲۴. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲۶. ډېر ارزښت لري
۲۷. ننداره چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پېیلو (پېړانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پیچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، ستړې پوهې ځیرکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او ښلوالې د رنګونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي (کوالتي)، څرنګوالي (کومه ښه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال ښکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National (Cods Electrical

۱. ۱. اې (ا). سپین: د سوړ (منفي یا یخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانۍیو دننه سپین برېښنایي پړې او سپینه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځیګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتیا او دوهیم فاز رنګ دی (دوهیم ګرم پړی، یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوهیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، دوهیم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی،؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانۍیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې ښېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نړدې او درېيم فاز رنګ دی (درېيم ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، درېيم فاز رنګ په خورين رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. تې (ټ). تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تيارې؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نيوټرل يا يخ) کيبل يا لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کيبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، د سوړ کيبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنايي پړي يا کيبلونه د ودانۍيو نه باندې يا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ هوساينې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي يا کيبل شين - ژېړ رنګ هم لري. په شين رنګ کې ژېړې ليکې. لکه د زيبرا يا برګ افريکايي خره تورې او سپينې کرښې چې يوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د ميخانيکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کيمياوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خوديتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجينېرانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مديريت ټاپې او ليبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپين: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سويې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتيا رنګ دی.، تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تيارې؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ او هوساينې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣. د هنر او ادبیاتو، ټولنېزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله لیکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ١٣٨٨ لېږدی کال، ۴٨ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي: ١. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ٢. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ٣. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او ښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړي درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا اېنجینېري د الکټرونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ٢٠٠٣ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البډه بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ٢١:٢١ ګرینویچ - شنبه ١٥ ډسمبر ٢٠١٢ ـ ٢٥ لیندۍ ١٣٩١ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

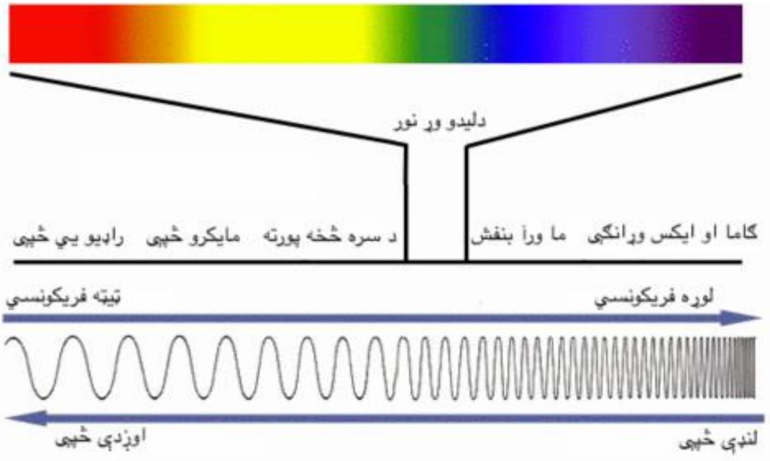

۱۰. ۳ روښنايی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنګونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترڅ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هیڅ رنګ نه لري، سپین شي ته یوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنګ قایل یوه خو په حکیکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنګي شیان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په یوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنګه وینو.

همدا راز تور رنګي شیان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته یې را و لیږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکیکت کې تور رنګ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځیني بخرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکاريږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه یي چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلي پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حیواناتو کې خر هغه حیوان دی چې د رنګونو تشخیص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه یې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ویل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې یې ښې سترې عدسیې هم لري، چې په ټپو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و وینې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکیکت دی. که خره د رنګونو تشخیص نه شو کولی نو ولې، بیا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل یا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګیوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنیا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتیا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ یوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه یې: کله چې پر کشونو یا سړکونو موټر بیا یو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوږې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپینې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېړه رڼا راښیي چې پام او توجو کوه، په منځ کې لیکې سپینه رڼا رالېږي چې بې خنده دی، خو پام به د سړک نورو لیکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور یا بل لاس ته بیا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وایي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې یا به بل موټر تېرېږي او یا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې لیکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه یې: د ژوندی برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ۰.۰۳ سانیو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

۶. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجینېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننیو او باندنیو سترو کمپنیو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنیتي قوماندانیو، ۵ سرحدي لیواګانو، ۵ د ملي پوځ سترې لیواګانو، په پرتو ودانیو لکه: سړکونو، هوایي لیکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وپشتونځی کې.

په ولاړو ودانیوکې لکه: په خونو، ودانیو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژني ودانیو، ساتونکو ځلیو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانیو، وریا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو اوباندنیو مشاورینو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

۷. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منډه او ځه په دمه. لکه دا لاندې.

۷. ۱. په پېنځه کلنه د ډیپلوم په اېنجینېري دوره کې ټول لوستلیکي.

۷. ۲. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

۷. ۳. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اېنګلېسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د ځېرکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ثانیه به یې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي ځېړنې او شننې به یې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لانديني پېنې والو ښکاروندو ښه ښايسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ۷. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷٤ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-٦۰۷ (۱۹۹٤) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳٥ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲٤. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲٥. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲۶. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ٥-٨٠٢-١ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ٥-٨٠٥-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ٥-٨١١-١ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤،٠

۸. ۳۰. ACI ٣١٨ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ٥٣٠/ASCE ٥/TMS ٤٠٢ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ٣٤١ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ١, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ٣٦٠ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ٧ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳٥. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-١٥٨٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-٥٢٩٩ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱,۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنۍیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېیلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښایي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، څمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیې د ختو کمپنۍ رنګونه چې ټولې نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې د ختو رنګونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي او ځرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پيبلو د رنګونو ځېره

لاندې د پښتو پيبلو پينځه ځلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پيبلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پيبلو رښت ځرګندونه کوي.

ځېره ۱ .۲ .۱ پينځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږديز لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه خلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګن تورخکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګن تورخکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵٦, Blue:۸٦

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمنو

څنې له څـنډو سـازوی خندا راځینه

۱۰. ۴ تېپې د رنګ ښکاروندی

د تپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷	تپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو

نور له هـجرانه تـوبـګاره شـوم مینه

۱۰. ۵ تیکۍ د رنګ ښکاروندی

د تیکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸	تیکۍ	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

▲ بدۍ ملګرې دې خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کړینـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم یي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱

▲ د اسلام رنګـه دي کړه بـده

ساډی سـوډی امامـه څه دي و سـتایمه

۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوږولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندیني د رنګونو ښکاروندي لښتیلیک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېځي اي ترې لاندې رنګ زبرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) تولي ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

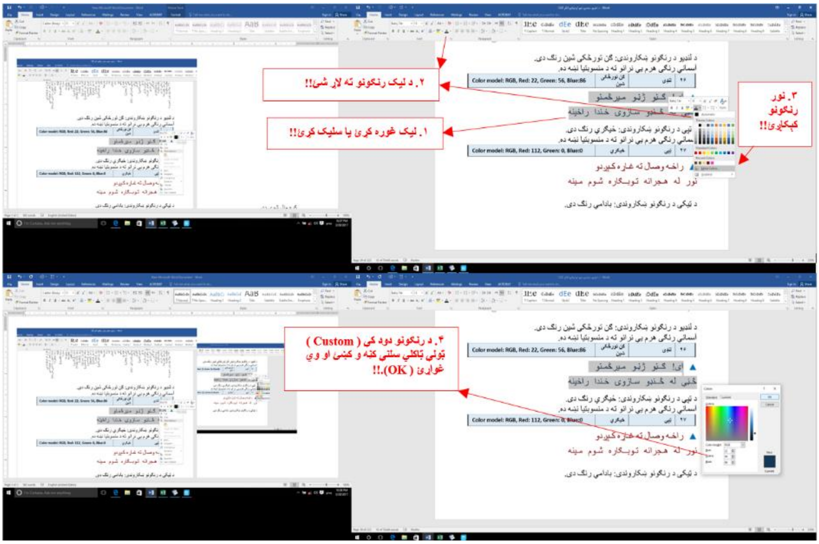

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوېښتو پښتو پېیلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پېښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لیړدیز لمریز کال			
Color code:	د رنګونو ښکاروندي	د شعرونو نوم:	ګڼه
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰	سور	غزل او ډولونه یې	۱
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵	سپین	آزاد شعر او ډولونه یې	۲
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱	خړ	اډانه(انځور یا ادبي طرحه)	۳
Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲	تېټ ځمکن	آزاده منظومه	۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳	پېکه مالټه یي	قطعه	۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹	تت پېکه مالټه یي	بولـله (قصیده)	۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳	خړ	مستزاد	۷
Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦	ډېر خړ	ترجیع بند	۸
Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱	لږ خړ	ترکیب بند	۹
Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷	تت پسته یي	تول قافیز	۱۰
Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦	تت خړ	دویزه (مثنوي)	۱۱
Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷	تت خړ	یوییز (تک بیتونه)	۱۲
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱	لږ تت خړ	دریز (مثلث)	۱۳
Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷	لږ خړ	څلوریز (مربع)	۱۴
Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹	خړنګی	پېنځه ییز (مخمس)	۱۵
Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤	لږ خړنګی	شپږیز (مسدس)	۱۶
Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳	ډېر خړنګی	اوه یز (مسبع)	۱۷
Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤	تور ته نږدې خړنګی	اته ییز (مثمن)	۱۸
Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰	خړڅکی	لسیز (معشر)	۱۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵	لږ تت پېکه مالټه یي	څلوریزه(رباعي)	۲۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵	نیلي	مقام	۲۱
Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰	پسته یي	چاربیته	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠	تېز شپتلي شين	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢	اناري	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤	سپين څکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦	ګڼ تورڅکی شين	لنډۍ	۲۶
Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠	خيګري	ټپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤	بادامي	ټيکی	۲۸
Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١	تت نصواري	مصرۍ	۲۹
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥	فيروزه يي	انګی (چغيان)	۳۰
Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤	تېز نيلي	بګټۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠	تت اسماني	نيمکۍ (سروکی ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠	پوخي	پارکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥	بنجاني	کيسی (شبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠	شپتلي	ايزې	۳۶
Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧	تت غوځاني	د ښادۍ نارې	۳۷
Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠	اوښ رنګه	د نکلونو غړونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦	ابره يي	د آتڼ نارې	۳۹
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥	ګلابي	بابولالې	۴۰
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥	غوځاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢	پيکه شپتلي شين	تاريخي نارې	۴۳
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣	تېز ابره يي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤	شين	۱۶۰ ببلا ببل نور شعرونه	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاویر احمد، محمد اسماعیل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتیا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لږ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ویلي ,, د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټیکی او مصرۍ پښېله یا قافیه نه لري، خو د دوبیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه یا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټیکۍ او مصرۍ باید د زور,, ه ،، په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصرۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټیکۍ او مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹، او دوبیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصرۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوبیمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

امانتي مې ګور کې کېږدۍ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې لنډۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته یې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوې څپې دي، په دوبیمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او ځرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د څپيز خجيز جوړښت له مخې پرتولو يوه قانون تطبيقيږي. ياني تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، پښتو ليکوالو بيا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافيه، خوږه شپيلی، بديع و بيان، ليتکی، بديع او د پښتو شعر، ادب په تاريخ کې قصيده، پښتو غزل... په ځينې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنايعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخيسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعری د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتيا ته يې پام لمړنی ليکوال چې د يوې تخصصي او ځانګيزې (مسلکي) اړتيا په توګه يې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتيا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زيارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زيار و، چې د شاعرانه او ژبنيو ازمېښتونو په رڼا کې يې ،، پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ يې دا را ويستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دريو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، يوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سوری راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زيار دغه نوښتی هڅه رښتيا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د يوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنيزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مينه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ،، شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تيوری او منځپانګه باندې يوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندی شاعری او ژمنې شاعری ټک و بريد په ګوته کوي. (د يون د پوهنيارې د علمي ردبې ليکي باندې د محمد آصف صميم د نمانځنې يادونې۱۳۷۷، ۱،۱لېړدی)،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، د لنډيو، ... . ټپو، ټيکيو او مصريو بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کيږي. له دغه ځايه د لنډی، ... . ټپې، ټيکی او مصری لومړی او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډی کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کيږي:

▲ که – په – مې – **ونډ** + کې - شه – هيد – **نه** + شوې
خدای – ږو– لا – **له** + يه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تي**- + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسي هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

,, څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواك وی او یا له یوه خپلواك او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، یوه څپه یوه خپلواك غږدی او دوییمه ,با، بله څپه ده، چې له یوه بېواك ,ب، اویوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواك اواز د څپې زړی یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وایي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = ábά، زه = zə، ته = tə، بیا = byά... .

۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو ږپیلو د هرې مسرې (بند، کړی یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانی تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپیز مېچې روغه سپینې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅي ,، ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبسودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅي ده. لاندې نادره ځانګیړنې لري.

۱. په دې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د ,ه ، ابېڅي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ,ه ، ابېڅي راغلې وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پینځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د ,ه ، ابېڅي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د ,ه ، ابېڅي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وی یا وییکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ,ه ، ابېڅي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ,ه ، ابېڅي باندې پښېله (قافیه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د ,ه ، ابېڅي د هرې وییکي له بېل بېل ابېڅي و منو نو د ,ه ، ابېڅي په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییو پښېلې کې د ,ه ، ابېڅي لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وی) او ابېڅي چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

٥. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ یوازې د ,ه ، ابېڅی په پای کې وار په وړار ترېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ,, ه ،، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي يا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پيل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاينو يا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پيل څخه زور را اخلي او له خولې څخه باندې وزي، عملي بېنه يې:
تاسو په خپله د ,, ه ،، ابېڅې و وايئ؟ پېنځه وارې ,, ه ،، و وايئ. لکه : هې بيا يې و وايئ ,, ه ،، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ,, ه ،، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې ,, ه ،، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې تو پير و شي. خود به په دې کوشنۍ هې ,, ه ،، کې دومره بډايه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مينه تاثير په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګڼلي، خوږې، غښتلې، پياوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نيکونو ورته داسي غږېز ابېڅی ستېه ټاکلې ده. چې په پای د هر يوې لنډې، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنيا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پياوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثير د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت يا غږی يې روغ دی. لکه د
(امريکايانو ريم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

٧. په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ ,, ه ،، د دوبيمي مسرې يا نيم بيت پای کې، يا وروستاړی يې د څرکنده هې ,, ه ،، لکه: غرمه، سترګه، پاڼه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنده، څېرمه... .
او زورکی ,, ه ،، : چاړه، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نيکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پېنځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. یوازې د هي , ه ، ابېځی په پای کې وار په وار ترېښتې راځې. سندرېېزه، سازېېنه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هې , ه ، راوړل کېږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (څرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - :iná (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري یا رښتې پښېلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېځه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه یا ــه :، xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه یا ــه :، ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ کې کوشنی , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرګنده , ه ، په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د , ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کېږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کېږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګنې ته څپه وایي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګنې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوږګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډییک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکی، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپیزه یا درې سیلابیزه: غوړاسکی، میرځمن، ایللی (سپېن رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، بارړه(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندۍ، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیرۍ، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابیزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپېن رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتېیلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوۍ، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ٥. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکتیکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ویکیپېډیا، اکپککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ څپپیزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، څمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غوندې سلسلې ته وايي او د غږونو تسلسل بیا بیا تکراریږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د یوې کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**کاري (څرګندیږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ۲. ښـ**کاري** (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاینۍ څپه کې.

۱۱. ۳. **وا**ړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ٤. وا**ړه** (کوشنیان، کوچنیان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینۍ څپه کې.

۱۱. ٥. **تـ**یره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ٦. تې**ره** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینۍ څپه کې.

۱۱. ۷. **پـ**رې (پرې د پښویې تړښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پیاز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېړ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجړا
۱۲. ۲. هډ**پو**ه
۱۲. ۳. هډ**ټړ** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هړاند (لالهاند)
۱۲. ٥. هړ**پی** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همــ**انــ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همــ**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همــ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همځ**نـگ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وېــ**چې (هوايي لیکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـښــ**مې (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا یې د ناڅاپي توري وربځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وربځ ته وايي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هځه
۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیــ**از
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیــ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نـا**ن
۱۲. ۲۱. پــ**لار**
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲۵. سیاست

په پورتنۍیو ویوکییو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران يې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتې، تر اوسه پورې لنډۍیو، ټپو، ټېکیو او مصرۍیو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یاني د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غړونو د لوړ والي او غړونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېیلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې يې ورته دي سره.
د پېیلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلې کښلې کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او لیکني پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لیږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده څرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم يوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرګند مصرۍ و لي.

څرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بيا اوز د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ يادوي او د ناوې ستاینې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځيني پېر (وخت) د اوازنو تېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بنه کېږي؛
او کله د اوازنو تېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بنه کېږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټيکیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرګند د ټيکیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړی غونډلې پوښتنې، د اوازنو تېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بنه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړېيزه پايله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غړيو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لړ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د وېيکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــــــچوپيري (ريســــــــــــرچ پاڼې)

د هيواد سرغندوي تکره هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګى اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رسټورانټ له خوا ښخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته

يه!؛ بخت چې کوته شي تندى سل تکرې خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اينځرى اوستاد (د هيواد تکره هېښنده بنجومارى او سندرغاړى)

▲ وى!؛ خلک د کال مرې ته جاړې

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچى

▲ زړګى مې دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شينده ګلونه

د مهترلام سرغندوى (مخکښ) بنجو مارى

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وى!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنـــــــچوپيري (ريســــــــرچ پانې)

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسپړي

د **لمپاکا** په شان **ځوانان** به چېرته **وینه**

▲ ای!؛ کـنو ژنو میرخمنو

ځنې له ځـنډو سازوی خندا راځينه

ای – ک – نو- **ژ** + نو- میر – خ- **م** + نو

ځ – نې – له - **ځن** + ډو- سا – ز – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سيد احمد اوستاد

▲ له دي خواره اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته را**کوینه**

▲ هلکه توري جامې و کړه

توري جامې درسره ډېرې خوند **کوینه**

بنګی او بریالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېر**دینه**

▲ **او**!؛ مبارک**ې** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مین **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ شم
د **ارمانونو** ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کېږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هیواد سرغندوی تکړه هېبننده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ ځو**مره** په **مینه او** کې **باتور یمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **یادومه**، **جان**

د هیواد سرغندوی تکړه هېبننده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په کلا**ګی** کفترې ناستې
یوه یې وېشـ**تل** کړې بل **یې** غېشي ور **کوینه**

د هیواد سرغندوی تکړه هېبننده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه (غبرګغږونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوځي د یوه غبرګغږ. لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ی ،، او داسې نور. دیفتنګونه (غبرګغږونه) ناټروییکي، ټرویيکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، په کربانه!، په پښتیانا!، په ځلمیه!، هه بچیه!، په کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې... .

په پورتنیو لنډیو، ټپو او مصرۍیو ځخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسې.

۱. په لومړی ټپه کې ,, یه ،، په دوېیمه ټپه کې ,, وی ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنویکي... . ټول په لنډپېرۍ ښه په غبرګغږونو یادو) دي.

۲. په دوېیمه لنډی کې ,, او،، او ,, نو وی!!،، او په پېنځمه لنډی کې ,, او،، او په شپږمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوېیمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوې لنډیو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمړ، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جګړې کړي دي، چې دا دفتنګونه میاروښان لرې کړي او نه یې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

▲ وۍ!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوبیمه کې ,, وۍ ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي ټکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان خټک له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندرویزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندرویزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،،
(اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدین بابر ښې ډېرې اورېدیلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرى چې لغمانى يې هم په خپلو بابري حکمرانى ليکي کې ترې يادونه کړې ده. (د تاريخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تاريخي څېړنې، او د ظهيرالدين بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).
اخوند چې د پيروښان خيار البيان کتاب,, يوه نخسه يې د جرمني په ټيوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، يې په شر البيان ياد کړه او نقدونه يې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پير تاريک يې بللی و. ,, مقفي يا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې ليکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شيخ سعدي د ګلستان حکايتونه دي. په پښتو ژبه کې يې ډېرې ښې بېلګې د بايذيد روښان ,, خيار البيان،، او د اخوند درويزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سيد محی الدين ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډی يو بل مزيت هم لري، هغه دا دی چې مرجع يا په بل عبارت سره کسر يا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ويل کېږي.
داسې لنډی اکثره پښتانه پر لارې يا په اتڼ کې وايي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډيو په وزن يا په بل عبارت په سيلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځينې زياتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي ياني که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه يا پر خپل مخصوص وزن و وايي، ياني د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وايي پر دوه ډوله ويل کېدای شي.

يوه دا چې دغه پورته کليمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېيم دا چې د لنډی د لومړۍ مسرۍ يا د منځ يا د اورستۍ مسرۍ کلمې سره مکرري و وايي.
يوه رقم لنډۍ داسې ويل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط يوازې، يوازې د لنډۍ په سر سر کې يوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ يوه وار او دوېيمه مسرۍ دوې وار ويله کېږي:

ها!، تر تا دي غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دي تل، راسره وينه

بل قسم لنډۍ داسې ويل کېږي چې يوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېيمې مسرۍ نيمه برخه يوه ځای کېږي او ويل کېږي. د دوېيمې مسرۍ پاته نيمه برخه د مرجع سره يوه ځای يوه وار ويل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځینه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وایي او , یاره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېیمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع دوېیمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
نو مي د بنګو پیاله مه بوله مینه
مازیګری دی بنګـی زانګـي
چېته د خیاله زنګېده چې بنګی شوله
مازیګری دی بنګـــی زانګـــي،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلې (یا ندایه او ځوابیه غونډلې) لکه: یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بنه، ښنګه، ولې.
،، داسې نور وییکي او پوښتنو مخري هم نیمګړي یا لنډ کړ شوې غونډلې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهېر کې لکه چې یوه و وایي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب و وایي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوییکي، بلن وییکي... . د نوموني پازه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوییکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) یا د خپګان، خواشینۍ یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هیېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوییکي د څارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشې!، تغه!، دړې!، کچ کچ! کورې!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخخ... خې!، ښکښک!، کورکور (خرو ته)، ډیو ډیو (کوکیو او غوییو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لړو ډېر د نوموني پاژه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويي له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتي غونډلي په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چې دوه توکونه (ویې- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

▲ یا به دې زلفي کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېړ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیدړ په سې، تر تا څخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکیړ باندې یې سېلابونه هم یوه، دوې، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا تول مني. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرى په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مينه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمباليږي، د موسيقۍ رغول يې د هرې موسيقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنيېو هېوادونو او ډېری ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسيه، جرمني، هند، امريکا، فرانسه، اينګلېستان، پاکستان، تاجکستان، توركيه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسيقۍ په ډګر کې راته زما ښېنوټې (ښېنې لنډې) خاوند اجمل اميد د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مينه ده، ډېرې مې خوښيږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي ليدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پيل کوي، نو هغه يا لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي. په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کيږي.

په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه يوه يا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخېستې، ډېريو يې په لسو دانو ۱۰ لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر يوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کيږي، ځکه همغو خوښکړل شويو يې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره يوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مينه باندې، هغه مينه چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړيږي، د دې له پاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پيپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلې، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، يادونو، نښه کونو ګچې یې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېری هم دي خو بیا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واوري که یوه دانه هم وي بیا یې ډېره خوښېږي.
په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقۍ ډلې غړي ویلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پېنځه سوو او اتیا مصرۍیو کې د بابولالي ځار ناکرار کړم لیونی، وه په مین ګراني پلو راټیټ کړه شین خالی نیم کی له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر درونده کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشین چې په بخمل و چلوینه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل مېرمنې او د هنر زده کوونکې اغلي ښاپیری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې یوه ټپه د شاه لونګینه یاری... . نیمګی له پاره غوره کړي وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېښې د غم ترې تېر او بېر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداور په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلې سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي یې وي، پرې وخت یې تېر کړی وي، مصرف یې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لیږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ویل یې زه د حیات ګردیزي شاګرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څوواري وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتیا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پایښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډایه او اوږ عمر کوي، دا بیا وګړو د پوهې او اوښیارۍ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه یې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس یې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه یې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبي برخې د یوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخلیک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، لیک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو یادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د لیکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې یې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ یو کوشنۍ یو برخو و وېشي، چې د لوړ خیال او بریاوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېیلو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لیکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې یوه بل تن برداښت کوي هم سره، یوالی، پوهې، علم، لیک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته یې ملا راتړې، په زرګونو او مېلیونو وګړو یووالي او هوسا‌ینه، د هغوی مشغولتیا او خوښول، په لوړه کچې د سیاست د هامیانۍیو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي تولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتني مور او پښتني نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وي. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکې په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړی باسي اوښکې یې ځینه

۱.۱۴ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي.

۱. دولس۱۲ داني مصرۍ ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپیری.

۲. شپږ۶ دانې لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپیری.

۳. داني ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپیری.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. داني ټیکې، ځای یې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. داني ټپې، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمریځ لیږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ داني لنډۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دو بیمه کوټه E۱۰۲ ,٥:١٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸۵ لمریځ لیږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

٧. ۹ داني مصرۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمریځ لیږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

٨. ۱۰ داني د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمریځ لیږدی کال،۲۵۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ داني دي، مصرۍ ۲۳ داني دي، ټپې ۳۸ داني دي او ټیکې ۶ داني دي. د ۲۰۰۷ زیږدي ښځه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بیا په نیمکۍ یو کې د لنډیو ګڼه ۱۵، مصریو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټیکیو ګڼه ۸ ده، او په ایزې کې یا لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټېکه ایزې او مصرۍ ایزې کې. د لنډیو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکیو ګڼه ۲ او مصریو ګڼه ۵ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلي مخورې هم دي، ډېری وګړي یې پېژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نریم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلي بریخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي یې وایي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو لیکونکی یم، د دې لیکي څېړاند او زېږندوی یا پنځګر یم، پېیونکی خپل پښتون پښت ته یم ترڅو یې په غاړو کې د ګلو پېیون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروینه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما یې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی یم، د دې ولس یم، د هغه منندویي خو ومنم، که د کلونو چورلیځ ته ځبر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځینې رانه تری تم شول، ځینې له برېښنایي زېرمو ښځه ړنګ شول، ټکرې یې و خوړي، د خپل علمي ډګر د اېنجینیري ربېځګر یم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ یوه، یوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د لیکو په راټولو بښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګڼه څېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخبېلګه یې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غونډېترې ګڼه پورته کړي.

څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

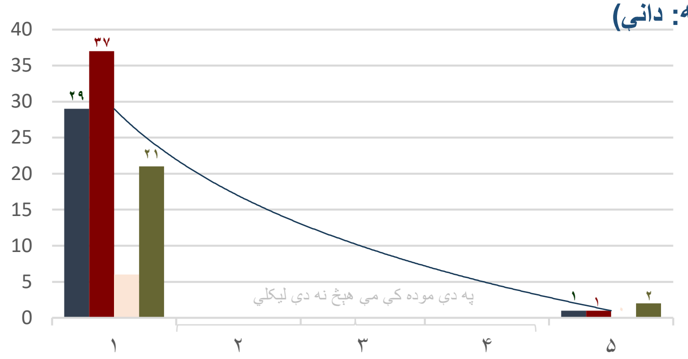

۱٤. ٥ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

څېره ۱. ۳ ب زما په نیمګۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

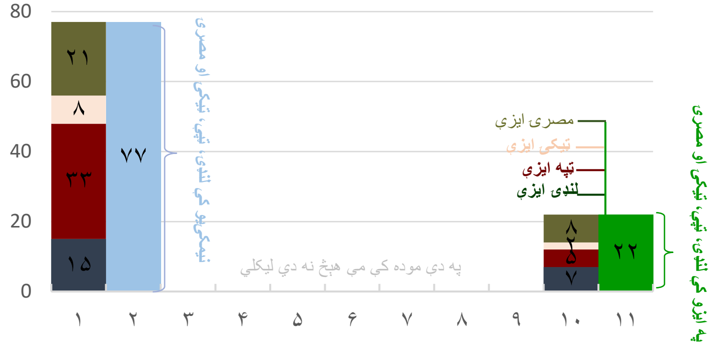

۱٤. ٦ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمګۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربړ کړي (جاروبکړي)، ربړ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ,, څلړ کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډۍ دي، ۷۴ یې ټپې دي، ۱۶ یې ټیکۍ دي او ۴۹ یې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نیمکیو ، پام یا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټیکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ایزې دي، ۸ ټپه ایزې دي، ۲ ټیکۍ ایزې دي او ۵ مصرۍ ایزې دي، ،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

څېره ۱ .۳ پ. ,, څلړ کې د ددو دود،، په نیمکیو او زما په د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګنه یې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴. ۱ لښتیلیک ۱ څېره ۱ .۳ پ. ,, څلړ کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګنه یې په: داني)

څېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷(ګنه یې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګنه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کيږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پيل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زیږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د مينديډوکې پټه ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدې)، اوس يې د مينديډوکې پټه ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زېږدې)، اوس يې د مينديډوکې پټه ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي،۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لېږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دويم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دريم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګيډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبيب الله رفيع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسير، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۴. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډيپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږديز لمريځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي ښېرنې، د سليمان لايق او مجاور احمد مومند په زيار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبياتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه يوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف يا ا چې پيل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

۴. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: ښېرلي، سپېرلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: ښېرلي، سپېرلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

۶. د بېلتون، هجران او جدايۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

۸. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

۹. د مین، یار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کېږي.

۱۰. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍیو لومړی ټوک خو یې ماسره څوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍیو په اړه له افضل لالا او لړ د دمې وخت کې له دسره د کرارۍ په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍیو په اړه دده مقاله مې.: څېړلې، سپړلې، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلیسي ژبې ته ژباړل شوې: څېړلې، سپړلې، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د مونډلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مې د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍیو څخه دا په لاس راځي او ښېلګه یې داسې ده چې څېړنه دا سپیني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاینه ده، چې د پورته نۍیو ۱۷ واړو ښېلا ښېلو ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته داني کیږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېیلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېرشتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې یوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو ګڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا مېلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللې ژبه چې ځواک یې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بېلیون او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره وییکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ایله (۴۰،۰۰۰) وییکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې (پیلیزه، سریزه، مخکې وینا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځینې پوهان وایي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ خو وایي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ترو کې، انشر کې، نغارو کې، تربېلو کې ، باندو کې، غرو کې، ټیټنګو کې، وتېزو کې، څلېړو کې، تمځیو کې، لوستځیو کې، خادۍیو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېلیونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه یاده وي، نو ۶۰ شپېته مېلیونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍیو، کوشنۍیو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، یرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نیواکګر، جګړهمار او په یونه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالی (سافتویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکې به په پوستکالي کې ځای و نیسي او خوندي شوې به پېژنې، نه به پورته کېږي. پاتیشونې به مومې او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړېکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنایي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ښېرنـــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

ښېره ١. ٣ ټ له دې ټولو ١١راډيوګانو ښخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر ښپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

١. ٣ ټ ښېره له دې ټولو ١١راډيوګانو ښخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر ښپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

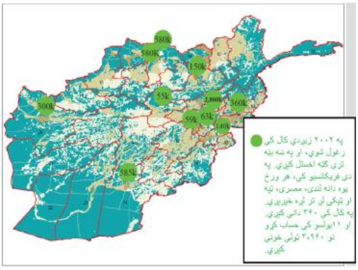

لږ تر لږه په کال کې ٣،٩٦٠ لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خونډي کېږي نه!

١٤. ٧ ښېره ١. ٣ ټ له دې ټولو ١١راډيوګانو ښخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر ښپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتي جوایزو کې لومړی جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولي تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډیو او کاکړیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.
چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکی یې له ما سره شته دی.
زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې لیکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

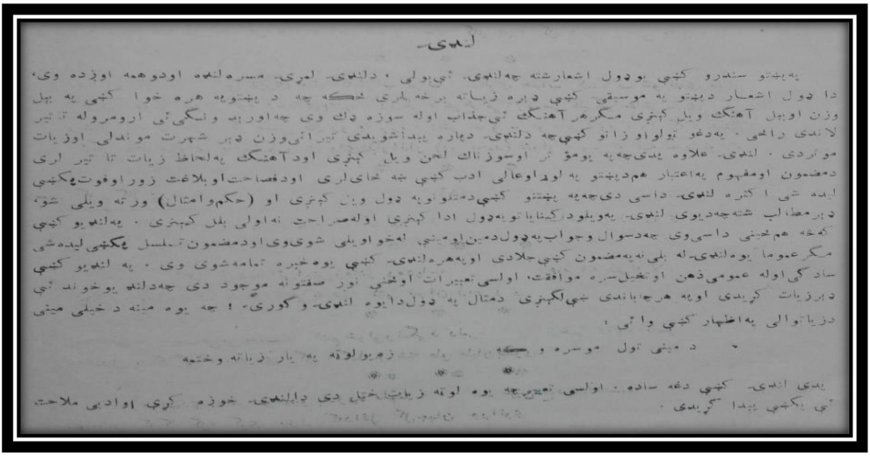
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې یو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي ۰ دا لنډۍ لمړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وی، دا ډول اشعار د پښتو په موسیقي کښې ډېره زیاته برخه لري ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په بېل وزن او بېل آهنگ ویل کېږي مگر هر آهنگ ئې جذاب او له سوزه ډک وی چه اورېدونکي ئې اورومره متاثیر لاندې راځي ۰ په دغو ټولو اوزانو کښې چه لنډۍ دپاره پیدا شویدي ئې اتي وزن ډېر شهرت موندلی او زیات مو ثر دی ۰ لنډۍ علاوه پدی چه په یو مو ثر او سوزناک لحن ویل کېږي او د آهنگ په لحاظ زیات تاثیر لري د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په اوډ او عالی ادب کښې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت پکښې لیدل شي ۰ اکثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د مثلو نو په ډول ویل کېږي او (حکم و امثال) ور ته ویلی شو، ډېر مطالب شته چه د یوې لنډۍ په ویلو د کنایا تو په ډول ادا کېږي او له صراحت نه اولی ښلل کېږي ۰ په لنډیو کښې کله هم ځینې داسې وي چه د سوال و جواب په ډول د مین او معشوقې له خوا ویلی شوې وي او د مضمون تسلسل پکښې لیدل شي مگر عموما یوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې یوه خبره تمامه شوې وي ۰ په لنډیو کښې ساد گی او له عمومي ذهن او تخیل سره موافقت، او لسي تعبیرات او ځنې نور صفتونه موجود دي چه د لنډیو خوند ئې ډېر زیات کړیدی او په هر چا باندې ئې لګېږي ۰ د مثال په ډول دا یوه لنډۍ وګورئ ! چه یوه مینه د خپلې مینې د زیاتوالي په اظهار کښې وائي :

[illegible]

پدی لنډۍ کښې دغه ساده ، اولسي تعبیر چه یوه لوته زیات اخیستل دي دا لنډۍ خوږه کړې او ادبی ملاحت ئې پکښې پیدا کړیدی .

<u>٣٤</u>:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورځکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړه ښېږي
ماته پراته دي په خولې خولې غمونه

❀ ❀ ❀

د ازادۍ په لار کښې مړ شې
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړينه

❀ ❀ ❀

مسلمانې په چا کښې نشته
مرور ګرزم خوګ مې نه ښخلا کوينه

❀ ❀ ❀

زما د ګور مړي يا ډېرې
ما ګور ګټې کړي چې قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاونده غبرګ بچي ني مړه کې
چې يو اشنا له بل اشنا نه بېلوينه

❀ ❀ ❀

د توتي هسې خو لګې سره ده
د باغ ګلونه ټول پورا خوړلي دينه

❀ ❀ ❀

سلام دې راغی ته را نغلې
وا به دې نخلم بې د يدنه سلامونه

❀ ❀ ❀

د زړه کې حال و يلی نشم
لکه خوله ښتي تنور بلی لمبې خورمه

❀ ❀ ❀

د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتي په موز پانو زړه و پښنه

❀ ❀ ❀

د لالنه فکر پکښې وکړه
چې شال شړي سره يو ځای نکړي مينه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشي
چې هر ساعت دې په جرګو ښخلا کومه

❀ ❀ ❀

ور بل دې جوړ په غنم لوکه
زه خوار به او کړم که به ستا ننداره کړمه

❀ ❀ ❀

په ګودر کنی و نې کېښې ده
چې شا ايلا منګي به سيوري د کوينه

❀ ❀ ❀

په دهقانی باندې زورو کړې
سينې يا ښځې دزرو خلې ورانوينه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه
سبا مې نيت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

❀ ❀ ❀

جنسی پخپله ښايسته ده
زر ګره ستا په ګانه‌اور پوري کوينه

❀ ❀ ❀

جنلی وړه د يارۍ نه ده
نا پوهه مور نې ورته ستر ګی تور وينه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱ اي (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کېږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.
په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.
په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.
په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.
يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

که پسې ځم خلک پوهېږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زياته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، يوه څه لنډۍ دلته له يوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډۍ وايو
لنډۍ لا ښې دي د يار غم غلطوينه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سينه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مينه
تر شا خبرې به سپين ږيرې سپينوينه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خيالي اربل ته نه کړي تاويزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سرې لاسونه

▲ ښنګه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګی تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

له مانه ته ښه یې چلمه
چې جانان خوله درباندې ږدي دواړه لاسونه

په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خندا به یې تېرومه

په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم څو چې یمه

په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو يې مينځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی ياره
پردی برستنې جګوي شمېرې خالونه

▲ که مې د يار ګوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی يې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ويده به دې راويښ کړم
ياره زما د لاس بنګړي راغلي دينه

▲ که په سلام مې خوشحالېږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په ياد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نيسه
که سپينه خوله مې په راستی در کړې وينه

▲ لاليه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپينې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنـــــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یارۍ ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تویومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمې کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوینه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دې وایي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ ریباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارایي چېرې وې یتیمه!
چې شا لیلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یارې په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نېستمنه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چټې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپې را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خيالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مينو زړو ساتنه

▲ توره بلا يم نور څه نه يم
په يار مې خاورې اړوي هيڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کېږې
دا مې دستور دی نری سترګې تورومه

▲ سترګې کچکول کړه ديدن واخله
ملنګه ياره په بانه راغلې يمه

د مينو له خواږ:

▲ په ګودر څه بلا لګېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځينه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وينم
د ليلا مينه مې په ګلو ګرزوينه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا يم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوينه

▲ له پاسه سره لستوټې راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نيومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزيګې به درته سره کړم ديوالونه

▲ ستا په نتکۍ کې شيطان ناست دی
هره شپېه مې ستا خولګۍ ته لمسوينه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مينه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګريوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګۍ مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د ياری کړې
اوس دې کټګۍ د مور له خنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګۍ وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوټې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر ځېږي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړیږي
ماته پراته دي په څولۍ، څولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادیږي
ما ګور ګټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي یې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دينه سلامونه

▲ د زړګي حال ويلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتي په موزيانو زړه وينه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګنې ونې کېږده
چې شا ليلا منګی په سيورې ډکوينه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلې ورانوينه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښايسته ده
زرګره ستا په ګانه اور پورې کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې تورروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبې غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېږ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درپسې ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مورېدې خوار کړو
شړی دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیښیږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا خه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲ ښخه تر ۱۱۹ چوپړی)

کڼه	راتولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ګال لنډی، ټپي، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپي	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړی غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۳	ګل پاچا الفت	پښتو سندرې	۱۳۲۵ لیږدی	۱۱۶	۷۳	۲۶		۱۷			۴۲۴	۱۰	ټول
					۲۱	۱۰		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ديري لږې شتون لري.				
									ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دیری لږې شتون لري.				

Table title: ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، ليکي کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

۱۵. ۳ لښتیلیک:. ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکې کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتني سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

ورو سته کښې ال د غزو نی او د غزد را نښکلو دپاره (نه، ه) راځي د پښتو لنډۍ د مینې او جګړې په دوو سترو برخو ویشلې کېږي د پښتو لنډۍ په هر ځای کښې د متلو او په ځای ویل کېږي او په یوه لنډۍ کښې د یوه غزل هو مره معنی پرته وي.

د پښتو لنډۍ ځانله وړوکی نه اري بلکه ټول پښتانه ئې وایی او د پښتني اولس ګډه پانګه ده په ټوره هیرمندي یکښې ژبا ته برخه اخستې ده او هر کله چه ژباتې د پښتو له خوا ویل کېږي او ځکه په زړو نو باندي ژیات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډیر خوندونه اخلي. زه دلته یو څو لنډۍ د نښې په توګه تاسی ته وړاندی کوم اوس به تاسی په خپله وګوري چه ستاسی وینه په غورځنګ راولی او د زړه دېوالونه هر څوی که نه؟ دادی وئي اولیء! توجه

د ګودر غاړه ورته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بی دی را به شینه
د جینکو خوی د غورځنګ دی * غرڅه چه خلې پرېکوي وطن ښار ینه
سبا به کابل ته بو تی ژاړی * چه یو آشنا له بل نه اخلي رخصتونه
ستر ګی دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه دې پورته کړه چه وسپړي ګلونه
صورت مې زر یار مې زرګر دی * مادهجران په امبو ځکه تورو ینه
که اشارت کړې د ښو کړه * دسپینو غاښو بر ښنا مکړه څوک به وینه
اشنا به ټوکو له یې هېڅ ی * ما به خو رو زلفو وا هه مرو رشو نه
وارمې د تورو زلفو تېر شو * اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازوته
نېستی پیغور نه ده چا نه * زه به چرباننګ هیڅنه ستادپاره کړمه
یار مې په سین کښې لاهو راغی * ماتوتکۍ کړې چه کېږه وزه وړځمه
یار مې په ګلو کښې ویده دی * دسپینی خو لې شبنم به زه پری اوورومه
د ایمو شپو رې راځلي * سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار به سفر ځي تو ښه غواړی * کباب د زړه بادام دستر ګوور کومه
(صدیق الله رښتین د پښتو ټولنی مشر)

۳۶:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسي نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربنتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو یوه ډېره غوره او زیاته برخه ده چې لومړی مسره یې ۹ سیلابه او دوېیمه یې ۱۳ سیلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې یادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټیکی، ستاینه، مصره د لنډیو په ورسته کې تل د غږو یې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مینې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ویل کېږي او په یوه لنډۍ کې د یوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ویونکی نه لري بلکه ټول پښتانه یې وايي، د پښتنې اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زیاته برخه اخېستې ده، هر کله چې زیاتې د ښځو له خوا ویل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زیات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته یوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وینه په غورځنګ راولي او د زړه دیوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و یې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نیسه
د لیلا خوی د مرغابۍ دی رابه شینه

▲ د جینۍ خوی د غرڅنې دی
غرڅه چې خلې پرېکوي وطن ښارینه

▲ سبا به کاڼي بوټي ژاړي
چې یوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بیا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر یار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپينو غابنو برېښنا مه کړه ځوک به وينه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلې بازونه

▲ نېستي پيغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ يار مې په سين کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ يار مې په ګلو کې ويده دی
د سپينې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نيمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مرې شوې اوس ايرو ته ناسته يمه

▲ يار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

خېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)													
ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۴	صدیق الله رښتین	پښتني سندرې	۱۳۳۴ لیږدی	۱۳	۸	۲		۳					
					۵				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۲		۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳			۱	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۱		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۵۵	۱۲	ټول

۱۵ .٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بي – ۱. پښتو ښېرنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

،، لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دویمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وایي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وایي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتي لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګری او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ،، چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ،، ۱۱،، اهنګونه ښودلي دي او وایي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولي شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواوړل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه

▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی، ۵۰ چوپړی)

ښېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو ښېرنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
ګڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	ټیکی	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۵	صدیق الله رښتین	پښتو ښېرنی	۱۳۵۶ لیږدی	۲	۱			۱					
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېری لړی شتون لري.			۵۵	۵	ټول

۱۵. ۵ لښتیلیک:. ښېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو ښېرني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپیڼې ته راباسې.

د پښتو څېړنې لیکې کې په دې سرلیک؛ لنډۍیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره په دې بڼه کاږې ،، ... . لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کېږي دی شې یا د ښځې له خوا ویل شوې وې او یا د نارینه له خوا. د نارینه له خوا ویل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دې:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا یا میرزا ویلې دې او هغه کې دري او عربي اصطلاح ګانې راغلې دې، دیني مفاهیم او د دري شعر تاثیرونه په کې لیدل کېږي، د دې لنډۍیو شعرې ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعې او سستې دې، رښتینې شعرې قوې لنډۍ هغه دې چې بې سواده نارینه وو، ویلې دي. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ویل شوې دې. ،، (سید بهاء الدین، ۱۴۶ چوپړی)

،، ... . **۱- په مینه کې:** د نارینتوب کوډ د ښځې مینه سانسور وې او منع کوي او دیني احساس د دې نهي ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لري په آزاده توګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مینې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه یوه بل سره خوښ کړي، مینه داسې یوه ګناه ده چې مرګ یې جزا ده. د مینې ګناهګاران وژل کېږي او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او یوازې د کورنۍ مشر د خپل د فامیلې او قبیلوي سیاست په بنا د هغې سرنوشت ټاکې. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍیو ډېره مهمه برخه ده، وجه یې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مین څخه جلا ده، ځلمی یا لرې وطنو ته غریبی پسې تللی او په کلې کې دی، خو پېغلې ته یې د لیدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مینې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکارې دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزې:

مېړه یې یا سپین ږیری وي یا یو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزیکې) خطاب کوي. هېڅ داسې یوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مینې یا د وفادارې اظهار و کړي.

▲ ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی يار لويوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بيا دې ماخستن کړ
بيا مې په خوا کې موزيګی کوي خوبونه

▲ خاونده بيا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې رېږ دي اندامونه

خپل خاوند موزيګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزيګی به يې جوړوينه

▲ ستا په راتلو موزي قاربږي
زه به خولګی په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضايت په يوه بل شان ښه بڼه په لنډۍيو کې بربښي. د ميني خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ويل په خپله د نارينتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مينې ښځه په ډېر صراحت او سخت رياڵپسم خبرې کوي.

ته به وايي چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارينه و شرموي، نارينه په خپل نارينتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بيان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مينه يم منکره نه يم
که شنکی خال مې د څړو په څوکو ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګيلې درته کوينه

▲ بېګانۍ شپه به بيا را نه شي
چې درسته شپه د يار په غېږ کې شرېدمه

▲ راشه زما تر ځنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شينه

▲ ټينګه مې و نيسه په غېږ کې
مخ مي راستون کړه ښکلوه شينکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سيزې او ته په خپل مين، په دې ميدان کې ښځه د نارينه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارينه څخه ښځې ته زيات خطر متوجې دی. ځکه چې نارينه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي يوازې نارينه تشويقوي (لېيلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ ديدن کوه مه ايسارېږه
که چا پرې مر کړې ځوانان تل په مينه مرينه

▲ له سره تېر شه ديدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي ديدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
يا به مين شو يا به غبرګې چړې خورونه ،،
(سيد بهاء الدين، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ,, ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانی ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

▲ مرچل ته ژر خبره جانانه
ما دې په سر باندې ایښودې دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ځېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ځېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه ځېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګنه یې په: دانې)

کنه.	راټولونکی / لیکوالونکی نوم	لیکنې	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	ورورستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۶					۱۱	۵		۳					
								۱	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۵	۱		۲	ېنه - ná: (ځرګنده ې په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۳	۲			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
	پوهاند مجروح	پښتو ځېرنې	لېږدی ۱۳۵۶	۱۹					ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۲۴۶	۷	تول

۱۵. ٦ لښتيليک:. ځېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ځېرنې ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ يو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه ځېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګنه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ .۱۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپيني ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډيو برخه واقعاً د ټول بشريت د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډيو يوه ستر اهميت دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډيو په دې خصوصيت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقايسه کې مې د لنډيو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې يوه لوی درياب کې ولید چې د هغه ځېړنې او مطالعې ستر کار چې ما يې نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډيو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستايي چې اوسنی متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډيو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقيقه درجه بندي کړې ده. هغه يې د ډېر خوارږه او ظريف بيان په موسيقۍ کې وړاندې کړې دي. زموږ په جغرافيايي سيمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصيت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د باميانو د بوټانو په لمريځه ناوه کې، څه د پکتيا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په ځوړو کې ګډې او مشابه سيمې لري. ,, مينه، بېلتون، پرديسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تويوينه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه مياشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ځنو مې خواره شوو سپين ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالی شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنۍ لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ ځنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره ورانګه پرته ده
ليلا په ځنو کې غاټول ټومبلي دينه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځير په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ويلي دي؟
کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتماميدونکي سين ته ورشيندلي دي؟
ايا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هيجان ځخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ايا دی پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په ځپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مینې او هستې ایرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتیندویه ښکلا، سپېڅلې او ځلانده ښکلا، له تیارو او کړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناویلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، ځلورم چوپړی)

... . ,, په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډیو تعمیمي کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډیو رنګین ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهیجه او نڅونکې سنفو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډیو د سین څپو کې توحید شوي ځاځکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلې نندارتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بیا د نندارې له سیمې څخه وزي مګر د ځاځکو، څپو په بدلېدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړې څپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوړونه او زړې سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډیو څپې او ځاځکي هم خپلو نویو افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او ځرګندېدو سره یوه ځای د لنډیو د لرغوني سین په ځاځکو او څپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډیو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړی ونې ته ورته ورته ده چې پانې یې یوه ځای او یوه ځل نه توېږي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د څېړی پانو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له حافظې) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای یې یوه، دوې یا زیاتې لنډی د اولس د ژوند پر دنډر باندې راتو کېږي، یانې د لنډیو د لویې ونې له لکونو پانو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوي پاڼې د دې لرغونې ونې پر ځانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژيدلو پاڼو ځای نيسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدريجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډيو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډيو زاړه افراد توېوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر يوه قانون من بهير لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډيو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي يې مري مګر د رنځورو لنډيو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډيو د زېږېدو، مرګ چټکتيا او پراختيا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نويو لنډيو د راپيدا کېدو او زړو لنډيو د مرګ او يا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاريخي فورماسيون کې په يوه ميزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا يوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله يوه اجتماعي اقتصادي فورماسيون بل اجتماعي اقتصادي فورماسيون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغيراتو له پاره زمينه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سيمه کې دې ټول تغيرات حتا سطحي او جزوي تغيرات يوازې، يوازې هغه وخت منځ ته راشي چې يوه تاريخي مرحله بلې تاريخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فيوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسيون په تاريخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دينونو څخه د اسلام دين ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فيوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښيي دی چې هريوه يې د شکلي خصوصياتو په لحاظ له نورو سره توپير لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسيون کې د مکتوبي ادبياتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاريخي مرحلې له پيل نه دې تر پايه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډيو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بيا تر نن پورې د يوه روبنايي تابع او جز په حيث پرله پسې تغير مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوې دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډیو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډیو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایې له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جریان کې د ځینو لنډیو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډیو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وایي:

زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې وینې په سینه وهي موجونه

زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تویومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډیو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې ویل شوې ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې ویلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډیو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازیاتې په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډیو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه بنودل شوي دي.

لومړی مثال:

قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وینو رنګ کاغذ به یار لره لیږمه
(پښتنې سندرې- لومړی برخه ۲۳۱مخ)

دویم مثال:

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
تا به منګی ورې زه به تش درسره تلمه

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
قسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

دریم مثال:

▲ که د یار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د یار غږ را باندې و شو
مال به خیرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د نرېدلي پاڼ په سر و لاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قیامت به شینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شینه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبۍ را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نیازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډیو د ځینو ګروپونو یووالی ښه یې داسې لنډی هم شته چې دوېمه مسری کې سره یوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دې دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خمارې سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترګو ته یې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېیمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګۍ راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمري په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګۍ در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورېږي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ښپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زياتوالی په خپله ښيي چې د دې فقرو يووالی يوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شويو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډيو کې يوه لنډۍ تر نورو پخوا ويل شوې، دوېيمه، درېيمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپيدا شوې دي.

د ورستيو لنډيو شاعرانو د لنډۍ لومړی برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېيمه برخه يې حذف کړې، په خپله يې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ يو د هستوونکو د ذوق توپير، د اجتماعي موقف توپير، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپير، د زمان توپير، د عمومي ټولنيز انکشاف توپير، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سويې او طبيعي محيط توپير او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډيو په دوېيمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محيط مخلوق، د هغو طبيعي او اجتماعي مظاهرو بيانوونکي دي چې دی يې راچاپېر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهې، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بيان چوپړ ته را کاږي.

په يوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسيون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو يو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دايمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زيار ايستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش يوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاينميزم لاندې تغير او رشد کوي. کولی يې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډيو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسيون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوريک (عاميانه) اشعار دغه خصوصيت لري مګر د لنډيو لنډوالی، سهولت، رواني او زيات رواج د لنډيو شاعران ډېر زيات کړي دي. لنډۍ د عموميت لمنه يې تر هر بل فلکلوري شعر زياته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی ليدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ يې نه وي زده او يا د لنډيو په غاړو باندې يې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربيتې، بابولالې او کوچيانۍ غاړې يې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقايسه کې دی. لنډۍ يانې د پښتون ملت د مجموعي هيلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ يو تر ټولو غني باوري او اصيله پانګه ده. د لنډيو همدغه تعميمي خصوصيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپايه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ايډيالونه د لنډيو څپو ته ور اچوي، د پخوانيو لنډيو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د ځېړنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پاڼه يې ځای نيسي. نه د نوي توليد، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دايمي جريان دی خو بې چيغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډيو په لومړيو او دوېيمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دايمي تصرف، فعاليت د لنډيو د تاريخي تواطور او بدلون يوه منطقي، دايمي، ثابته پروسه ده چې د يوه ژوندي واقعيت په حيث د لنډيو د بدلون، رشد او تکامل يوه پروفيل ښه يې. د بدلون تغير او تکامل تر قانون لاندې لنډيو پر له پسې خپله ښه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق يې بدلون موندلی دی.

د لنډيو د ويونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډيو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ يا دوېيمه فقره بدلول، يا په دې فقرو کې دننه يوه څه بدلون راوستل د يوې طبيعي استحالي جريان دی چې د لنډيو تدريجي بدليدل ښه يې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شويو لنډيو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په يکين سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډيو کې د توپير شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډيو د ظهور او افول د تاريخي قانونمندي دليل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپير او بدلون د محلي او قبايلي يا داسې نورو تو پيرونو، ملحوظاتو په رعايت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډيو کې:

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم

خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا له ځونه

(پښتني سندرې ٣٠١مخ)

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم

خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

(پښتني سندرې ٣٠١مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډیو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډیو د هستوونکو محلي تمایلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړی کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.

دا ډول لنډی ډېري دي چې خلکو د اصلي لنډی په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډیو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځینې داسې لنډی هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر ښه یې. یاني داسې تو پیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپیرونه د لنډیو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسری) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډیو د تاریخي او نه دریدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډیو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې یوه شملې دې دوه پرې ایښې دینه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې یوه شملې دې دوې پرې ایښې دینه
(پښتنې سندرې ۳۲۷مخ)

دوییم مثال:

▲ نه ښوریدی نه پریوتی شم
تاو کړي غشي مې د یار خوړلي دینه
(پښتنې سندرې ۲۸۷مخ)

▲ ولاړیدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي یې په پښو ویشتلي یمه
(پښتنې سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېيم مثال:

▲ نصيب تکدير ته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي تندی تل ټکرې خورينه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي باچاهان ټکرې خورينه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې ټول ذرې، ذرې دی
ياره کدم راباندې ږده چې کوشير شمه

▲ صورت مې ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی يم مينه

▲ صورت مې ټول موږې، موږې دی
تا د بنو په اشارو وهلی يمه

▲ صورت مې ټول د زهرو ډک دی
زه منګرې موزي پر زړه خوړلې يمه

▲ صورت مې ټول په وينو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورينه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍيو کې د ښکاره تغيراتو له مطالعې او مقايسې نه دا نتيجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخيزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتيجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍيو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مها جرتونه، ايډيالوژيک عوامل، د همسايه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنایعو انکشاف، د تخنیک ترویج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډیو کې د ژوند، پایښت زمان یوه برابر نه دی ځیني لنډۍ کم عمر لري او ځیني څه اوږد یا ډېر اوږد.

د لنډیو عمر اوږد والی په هغه مفاهیمو پورې اړه لري چې د لنډیو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخیستی دی. مثلاً کله چې د کوچیتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډۍ چې د کوچیانو ژوند او غوښتني بیان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسي داسي فرض کړئ چي کوچیتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچیانی لنډۍ دې منځ ته راشي؟

کوچیتوب په خپله د کوچیانی لنډیو د ژوند واقعي سرچینه ده. کوچیتوب د لنډیو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډۍ دي چې د کوچیتوب د مظاهرو بیان له پاره هست شوې دي او داسي نور.

همدا راز په ځینو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډۍ، د هماغو کوډونو له زاوال سره یوه ځای او یا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ویل شوې لنډۍ، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډۍ کې ویل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوینه
(پښتني سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډۍ کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بیان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د میني شریک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډۍ بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدینو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوریدو به نه متهیج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېرۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډۍ ونه بولي.

له هغه ځایه چې د لنډیو مضامین او مفاهیم مختلف دي. په طبیعي توګه هغه لنډۍ چې مضمون یې د ټولني د قانونمندۍ پر بنیاد اوږ عمر لري، په خپله لنډۍ هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ځپل باور دا دی چې د لیریکو لنډیو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بیانوي، د انسان د غریزې پر ډېرو ژورو جرړو تکیه لري، تر نورو لنډیو زیات پایښت کوي او ښایي د انسان دهستې تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنی لنډی:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې رېږدي وار خطا ولاړه یمه
(پښتني سندرې ۱۷۶ مخ)

یا دغه لنډی چې وایي:

▲ زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډی کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. یا په زړه باندې د بنو د ښښېدو مفهوم ځپله عاشقانه افاده یانې دغه اوسنی مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډیو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البیني عاشقانه جاذبه بیان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو لنډیو عمر چې د انسان د غراېزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډیو په ماضي کې هم زیات عمر خوړلی، باید تر ټولو لرغونې، پخوانی او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوړ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنې غنې نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرګنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازېږېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوې بڼه نوي تعبیر او نوي لوري پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنګین او وړانګین ګلان زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي. د وروړګلوۍ صداقت او سرېټوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنیو او خود خواهۍ یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېږې سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم دربېږي، موږ ماموریت لرو چې غمجن بشریت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بریالۍیو، نیکمرغو نسلونو ته ور وړسوو چې د غم رنځ، محرومیت له انګازې، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لیږدی، پینځه دېرشتم چوپړی)

ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو څېړني ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه،څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبې	ورروستاړي ږغ Suffix Voice	■ Action Req'ed ګړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	لیږدی ۱۳۶۳	۶۴	۳۴	۱۶		۱۴					
					۱۶	۴		۲	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱۸	۱۲		۱۲	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۸	۸		۲	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۵	۳		۲	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۵		۱۰	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۵۳۹	۱۵	ټول

۱۵. ۷ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټې – ۱. سلیمان لایق کښلې او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر د ۱۳۸۳ لیږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لیږدی.

,, دا سمه ده چې ما یوه څه وخت په سیاست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشایي ادبیاتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنیزو ادبیاتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقریباً دیارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په دیار کې مې څېړنیز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستۍ یو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډۍیو اساسي څېړنه او په فارسي ژبه مې یوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ایښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکمیل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشویش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائیل راغی، نو داسې څوک به پیدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له یوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پایانه بیان دی چې په یوه، دوه یا دریو بیانونو کې سر ته نه شي رسیدی.

ما د دنیا د فلکلورونو سره یوه څه بلدیت پیدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، لیکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ یوه بې نظیره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډۍیو په زمانت دنیاوالو ته و وایو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ یوه عجیبه خصوصیت لري. په یوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزیه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډۍیو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصویرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډۍیو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقیقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې یې ما ساری نه دی لیدلی. سالونکا د اسپانیې یوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وایي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د یوه طبیعې ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانيې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډۍيو ته ورته يوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصرۍيو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دې. يوه عاشق وايي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد يوه فکير او غريب ځرنګه په خپل چوکاټ کې داسې يوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند يې تکسير کړو. نو دا غني فلکلور چې زه اميداواره يم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبياتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډۍيو له پاره خپل پام واړوي او په لنډۍيو کار پيل کړي. ما په ١٣٥٤ ل کال خپل لومړنی کار په لنډۍيو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. يوه فرهنګي سړي، يوه زيار ايستونکي اديب، يوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت يې پيدا کړی، ياني ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و يې ويل چې ته بايد د زيرې جريدې ته په هره ګڼه کې يوه مقاله وليکې. ما ورته ويلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په ياد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځايه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ٢٧ مقالې په لنډۍيو و ليکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د ليکنو نه خوند اخېسته او زه يې تشويقولم چې ډېر عجيب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما ليکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډۍيو باندې دوباره کار پيل کړ، خو اکاډيمک، ژور او علمي کار.

شايد ژبه به يې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ٢٧ مقالو کې کاروله. ليکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ١٢٦٠ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاییدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به یې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبیعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشویش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارې مې دا کار کړی دی. لیکن کېدی شي چې ډېر ایرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې یو بدبختي دا ده چې چا ته و وایې چې دا غلته ده، یا دا ضعیفه ده، یا دا ریفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. یانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما یوه تنکی ځوان د هارون حکیمي په نوم ولید، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتیا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښیي، زه به هیڅکله خپه نه شم.

البته په لنډیو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو باید سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره یې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډیو یوه لکچر درکوم. ما د خپلو لیکنو نه یوه برخه غوره کړې ده چې زه یې تاسې ته اوروم. یوه خبره باید تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارینه وو له خوامحکومې دي، په لنډیو کې یې د خپل محرومیت اواز پورته کړی دی او نارینه یې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخیستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ میندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډیو په تاریخي اصالت باندې یوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او یا هم د اسلام تر راتګه وروسته یې تشکل پیدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اریایانو د وخت نه راپاتې یوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد ځېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسيدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځيني خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غږونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ويلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوهيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا په لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پېژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍ‌یو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍ‌یو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍ‌یو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوۍ کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختیز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختیزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍ‌یو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیورۍ غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تباین په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آریاني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره یوه ځای اوسیدل. خو کله چې د دوې یوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختیز پلو ته لاړل او بلې برخې یې د لویدیز په لورې مخه وکړه. په درېیو ځانګو سره جلا شول. یانې په ختیزې. لویدیزې او مرکزي ځانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېیو جلا ژبو په توګه وده وموندہ. یانې په ختیز کې سانسکریت، په لویدیز کې اویستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اریایانو ژبه ده، چې د رګویدا په سرودونو کې د پګهت په نامه یاده شوې ده.

رښتین صیب د پښتو لنډیو د تاریخي پېژندګلوی په باره کې عقیده لري، چې د سانسګریت سرودونه هغه دي چې په ځلورګونو ویدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ویل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. لیکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډی په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سینه په سینه رارسیدلي دي.

پروفیسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمی پخوانی رییس په دې عقیده دی چې پښتو لنډی د اویستا له ګاتونو سره چې یوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاریخي قرابت لري. دی د نورو محقیقانو په حواله لیکي چې ګاتونه او رګویدا له لنډیو سره ورته والی لري.

دی وایي چې تر کومه ځایه چې لنډی له ګاتونو سره په یوه ماحول کې پالل شوي دي، بعیده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډیو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقیقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسیدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقیقانو نظریات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله یې څېړنه او ازموینه نه ده کړې. د دوی نقلونه او ځرګندونې نقلي ماهیت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي میتودولوژی او فاکتونو په اساس مشخصو نتایجو ته رسیدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اویستا او سانسکریت په باره کې چې د هند اروپایي ژبو چې د یوې کورنۍ خوېندې دي، د مقایسوي ژبپوهنې په اساس یوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډیو د هغو منسوخو شویو ټولنیزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډیو کې د تېرو تاریخي، فرهنګي بهیرونو په وچ شوي ځړوب کې د پوسیلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکریت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاوند سره یوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډيو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په ښېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خويندو ژبو د انشعاب د زيات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شويو مشترکو اړيکو د کشف او ښېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډيو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکريت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکريت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غين ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس يانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چينو غر او غرجستان د غرونو سيمه. په دواړو ژبو کې په يوه مانا کارول شوي دي. په سانسکريت کې د هماليه غرونو ته ګراج هم ويلی شوي دي.

چې مانا يې د غرونو باچا ده. په دې ترکيبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځينو نورو نومونو په په تانيسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غين ته د ګاف د بليدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکريت کې بنګال ته انګدېس ويل شوي دي. چې اوس سين ته د شين په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د ديشو نومونه د همدې ريښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکريت په لرغونې حماسه (رامايڼ) کې د ګندهاروا دېس په نامه يوه داسې وطن يادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سيمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانيسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغونې بڼه پاتې شوې ده.
د زياتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډيو په ژبه مې ليکلې ده.

په لنډيو کې د تاريخي ريښو او رابطود پلټلو اوپيدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډيو کې ښېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغرى، سپيلنى، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډيو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شويو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډيو د تاريخي او فرهنګي پېژندګلوئ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ رابښکلی دی، تېر شو او د لنډيو سرچينو ته په رسيدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ يوه بل خصوصيت د هغه غاړه ييز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او ميلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکيب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډيو جاوداني خصوصيت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخيستو خوښۍيو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بيان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. ياني هغه روحي ګرفتارۍ چې په الفاظو کې د بيان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصويرولو صلاحيت نه لري، په صوتي سندريزو غاړو کې بيا پيدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ ښخوا تر دي چې د شعر په توګه زيات مقبوليت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زيات مقبوليت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسيقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سيمې په جغرافيوي قلمرو کې هېڅ فلکلوريک شعر او ترانه د لنډيو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رښتينتوبه او هيجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتيا سره اشنا شوم او هغه مې د سيمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه يې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ يوه شهکار دی. دغه دوه پوړيز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختياره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکيکه درجه بندي کړي ده او سړی د خپل حکيکت د بربنډولو ميدان ته راکاږي. دغه د لنډيو د تاريخي ريښې او د لنډيو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصويرلنډۍ په رښتيا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې يوازې په لنډيو کې خپل واقيعت ځرګندوي. هېنداره ښځه ښيي، خو په ظاهري بڼه او سينګار کې. نقاش نقاش او سيکه توږونکی ښځه تصويروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکيب ځخه. هغسې چې ته يې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده ياني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستايي خو ايډياله ښځه. داسې ښځه چې د خيال په بلوري مانۍيو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شيشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانيستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شيرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پيرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ينه د شاعر د جنسي غريضې د طبعي احساس نتيجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتيا او لېونۍ مينه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د ښځې د اصلي ځرخ يوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر ياني لنډيو کې خپل واقعيت ځرګند وي. لنډۍ د پښتني ښځې هغه اعجاز لرونکې هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د هستيدو، سېنګار (نقش و نګار) او ننداړينه کې خضور لري.

د لنډيو د ځانګړنو څخه داسې اټکل کېږي چې د ډېرو لنډيو شعري سپرغيو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنيزو روابطو او فرهنګ د څېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتني ښځې د دريځ څېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکۍ کې د خپل تاريخي وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتينی تصوير وړاندې کوي. که څه هم لنډۍ تلپاتې پديده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توګه د يوې قانونمندې قاعدې له مخې رژيږي او ځای يې نوي افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پياوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنيو ته د اجدادو عمده خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړيکي نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډۍ د يوه باوري څرک او مدرک په توګه د لرغوني تاريخ، د پښتنو د پخوانيو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډيو کې ښځه تر نارينه زيات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاريخي وضعيت د څرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاريخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولنې دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای ياني د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځينې نورې سيمي مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډيو کې ناري وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې ودانې کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نوړی يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بټۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په ربښتينډويه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنيفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او يا هم په پېښور کې د لنډيو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بنياد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسيه کې، په امريکه کې او يا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځايه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شايد دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شايد دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسې پرې د اريايانو د وخت ټاپه لګوئ.

يوه سړی د چې ارنولډسن په نوم يادېده، چې هغه په پيښور کې په لنډيو باندې کار کړی وو او يوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پيژندلي وې. هغه په يوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بيا ما وروسته د يوه افغان دوست په خپاره شوي کليکسيون کې و ليده چې ده د خپلو لنډيو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته وليکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ ليکئ؟ دا لنډۍ ولې جوړه کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې ليکلې ده او که هغه اوس په لنډيو ځېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ويل چې دا څه حال دی.

نو ويلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاريخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او ليکوالو څخه هيله کوم چې د لنډۍ په ليکلو دې خپل وخت نه ضايع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصيلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډیو د راټولو له پاره ټیمونه ولیږي. د لنډیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا يې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه يې يې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره تري کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه يوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له يوه شي نه ډېر تشويش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې يې موږ او تاسې وینو.

زه د يوه سپين ږيري په حيث له بحث نه وتلې يو، دوه درې کليمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظيفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زموږ جنګ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبې دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ايران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته يې ايرانيانو ته ورزده کړه. یاني دغه هېواد چې اوس ځان ته ايران وايي او اصلي نوم يې فارس دی، دا نوم تقريباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ايرانيانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش يې ونه کړ چې هغوی ته و وايي چې دا يوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پيدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ايران په نامه باندې ثبتېږي.
,, حکيم سنايي شاعر بزرګ ايران ‘‘
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم يوه ملت يو، موږ هم حيثيت لرو. موږ هم فرهنګ لرو.

زموږ د بلخ تاريخ او د پښتو او دري ژبو تاريخ ډېر لرغوني دی، تر هغه تاريخه چې په غربي ايران یانې فارس کې يې خلک د فارسي ژبې له پاره پيشنهاد وي.‘‘
(سليمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ښېرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

خېره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ،، چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کې
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	۱۳۸۷ لیږدی	۱	۱								
					۱				▲ Related to men سړو ته منسوبي				
									▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلي سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دیرې لرې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دیرې لرې شتون لري.		۱۱۳	۵	تول

۸ .۱۵ لښتیلیک:. ښېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ،، چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍیواله شاعرۍ کې یې ساری لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ ځپو یا دوو مسرو کې دروند مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ ځپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدۍ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ ځپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړينه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هيله وه چې يار لرمه

څرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګينه وي، د وروستۍ ځپې اهنګ يې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ يې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسيم شي:

لنډيو ته (ټيکۍ)، (مصرې) او (ټپې) هم وايي، چې دا هريو نوم خپل ځانګړی تعبير او لهجه يې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علايم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د رديف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ـــــ)، د بېلابېلو قافيو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د يوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټيټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلې هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د ځپيز ځجيز جوړښت له مخې پرتولو يوه قانون تطبيقېږي. ياني تر هر درېيو ځپو ورسته څلورمه ځپه ځج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ښېرنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

ښېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي،
کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکې	چاپ کال	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورروستاړي غږ	■ Action Req'ed ګره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴		۴							
									▲ سړو ته منسوبي Related to men				
						۴			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
						۱			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
						۲			ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملي، غونډلی سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
						۱			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لږې شتون لري.		۱۳	۳	ټول

۱۵. ۹ لبنتیلیک:. ښېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهني (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۸ جې (ج). ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری رونوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بې ساري بډاینه پانګه ده، زموږ د ټولني د ژوند او آیډیا هېڅ خوا نه شته چې په لنډیو کې یې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آیډیا په لنډیو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحیاتي ، د ژوند شرایطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د یوه دایرة المعارف یا وېکیپیډیا حیثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټیکی په نوم هم یادېږي) د پښتو په هره سیمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب یوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سیمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کېږي چې مشهور یې د چارباغی، ننګرهار،تیرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای یې غږ او کمپوز د سیمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسیقی په کالب کې ځایېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ییز ډول، کله یوازې او کله له سروکو سره یوه ځای ویل کېږي.

د لنډیو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه یې ۹، او دوېیمه یې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډیو دوېیمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (ځرګند واو)، (ینه، NA) ځرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله یې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولی دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معیاره وتلې او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډیو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختیځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربنود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴لېږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډیو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ویلی.
د لنډۍ بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوېیمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډیو لومړی او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – مې – **وند** + کې ـ ش – هید – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تې-** + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍیو په ځپو کې توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه ځپه په کې نه احساسېږي، له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري چې دا ځېړنه بېله موضع ده بېل تحقیق غواړي.

په لنډۍیو کې د ښځو ونډه:

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډۍیو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زیاته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ویرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې وایي. د لنډۍیو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشینو او خپګان انعکاس دی.
له نیمایي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېرۍیو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وریته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستې د خدای له لورې راغله
موزې په ما مینت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزې وایي:

▲ موزې په مینه ځه پوهېږي
په نس یې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې ربړدې اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسۍ او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک یې د بل دی
خدایه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د تولني نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ویل شوې دي. ځینې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرګند ډول میرزایانو، ملایانو جوړې کړې دي، داسې لغات او تعبیرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق یې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تویوینه

▲ علم دریاب طالب اوباز دی
یابه ځان ډوب کړي یا به باسې ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
دیدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وینه

په دغسې لنډۍیو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کیفیت هیڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ویل شوې وي، دومره تو پیر لري لکه طبیعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ٢٠٠٦ زیږدی کال)

ځېړه ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
ګڼه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ ګړه شوی Action Req'd	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لاړې	لیږدی ۱۳۸۵	۱۶	۹	۶		۱					
					۴	۱		۱	▲ سرو ته منسوبې Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
					۱				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لږی شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېری لږی شتون لري.		۶	۲	ټول

١٥. ١٠ لښتیلیک:. ځېره ٢. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ١٣٨٥ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ .۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کیږي، ځیني بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځیني لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کیږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډیو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنګ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورایه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کیږي او دا په ثبات رسیږي چې پیل به یې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو کر کوي ګوتې ریبینه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکې دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرګندونه کوي.

یاني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډیو کې یې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډیو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتنې سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سيمو کې د غيرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارينه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دې پوره شوي. په لاندې لنډيو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محروميت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تيرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بيا دې شړينه

زياتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلی خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنيو لنډيو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکی پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې ښځې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنیو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځینه خواهشاتو ته، تر دې چې د خواښې او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د میرې مور، وررور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډیو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورایه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

▲ ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بندیخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځینه

▲ بنګړي د ټولې دنیا دود دي
زه له نیستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیکې په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍیو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوږې لوېنیې په وخت کې به څوک د چا د ډودوۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څاري. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مسافري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه بړاس یې په لنډۍیو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې یوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځینې , بعضې، څخه يې توپیرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لیږدی، ۵۱ چوېړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتوروونو کې يې ښايي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راڅخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زیږدی)

څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کي محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصرى	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۸		۶	۴
▲ Related to men سړو ته منسوبي				
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۸		۶	۴
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۳		۲	
ېنه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلي سره راشي) ېینه.	۲		۴	۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۲
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	راټولونکی / لیکوالکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصرې
۱۸	جانان	پښتو لنډیو کې محرومیت	لیږدی ۱۳۸۵	۱۸

Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
	۱۳	۱۰	تول

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات څرګندوي، په ودونو ښادیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینداره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زېړیه لمره

ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه

په مرو موړ شوې که نور هم غوارې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه

ډېرې دې کونډې کړې خبرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنګ له ورځینه

د پېرنګیانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پېرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نیمایي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې څلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې یې شوده د پښتنې رودلې دینه

▲ ستا د بوړې توپکه ځار شم
په اوږه ستا وې کړه زه د خیاله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستایلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نیمو شپو منګې زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې وینه

چیلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستایل شوی دی:

▲ چیلمه خدیږو چې دې مات کړم
میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پربوځه
چې د چیلم نچه دې خله کې پاتې شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د میین زړه جماعت خانه ده
که مسلمان یې وران یې نه کړې دیوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وايه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځينه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهميت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازيګر ډېره زياته ستاينه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې مازيګر پرې ښائسته کيږي
هغې جينۍ له مور منګی نه ورکوينه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کيږه
زه پښتنه به ستا په پټ کې ناسته يمه

▲ هېندستانۍ شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوينه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوې ګټې دې وکړې
يوه دې خير تول کړه بل دې وکړه ديدنونه

▲ چې اوره نه خوري بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړي ځوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل يوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به يې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپي اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او تیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګنه يې په: داني)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۱۲		۷	۵
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۵		۲	۲
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۷		۵	۳
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۱		۱	۳
ینه - ná: (ځرګنده ې په غږ جملي، غونډلي سره راشي) بینه.	۷		۶	۱
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۴			۱
زورکی , ه ,: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېری لږي شتون لري.				
ځرګنده , ه ,: (کوناتوره، بختوره) دېری لږي شتون لري.				

کنه.	راتولونکی / لیکوونکی نوم	لیکي / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپي، ټیکي او مصری
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپي اهمیت	۱۳۸۶ لیږدی	۲۴

وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
	۱۲۵	۱۰	ټول

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپي اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، تیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګنه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۱ ځې (خ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندي ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرى کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،
,,

▲ ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړي دي. ,, ۱ ، د لنډۍيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولي او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوي ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دوېيمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ويناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. , ۲ ، د لنډۍيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډۍيو سره برابري کولي شي. , ۳ ، د لنډۍيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خوارږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېړنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبیهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پانې، پانې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور متې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنیو لنډیو کې زړه له ګل او کترې یې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبیه شوي دي.

په لنډیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبیهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ ، د دغه تشبيهاتو په لړ کې يوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښلابښلو برخو، د طبيعت، چاپېريال طبيعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له يوې خوا ښکلې ښېرې او بڼې لري. په طبيعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه ښلابښل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا ځخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نيکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له يادولو او کارولو، کرلو، سيل او ليدلو ځخه يوه ځانګړی خوند تر لاسه کوي.

په رښتيا هم د ګل نوم په يادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلې ښېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپيدنه، د اينځر د ديدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو ځخه ډول، ډول انګېرنې او عقايد لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدايي علامه، سور ګل د مينتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقايسه کوي، د جانان ديدن د اينځر له ګل، همدا راز خپله خوښې د بلبل په بڼه د ګلو په ديدن او له ګل سره په همدمی کې لټوي.

که ځه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو ځخه واوړي خو ځينې يې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډۍيو په فورم کې ګلونو ځانګړې ځي خپل کړې دي، د بېلګې په توګه له ځينو ځخه يې په لاندې ډول يادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډۍيو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر ياد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډۍيو کې يې نوم له نورو ګلونو ځخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډۍيو کې د ګلاپ د ګل اصيلتوب، سره ښکلې زړه راښکونکې ښېره، د مينې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسيت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړيکې، ډېرې ستايل شوي او ياد شوي دي. هم د ښکلو تشبيهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځينې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصيل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصیل ګلاپ را څخه ورک دی
کم اصل ګل که بویوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بویوینه

▲ په وینو سور لکه ګلاپ شه
پښتني ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولګی دې سره لکه ګلاپ ده
څکه یې واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نیمو ورځو وینه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې ګرزوینه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنیو چارو کې په ځانګړي توګه په کلیو، بانډو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه څونډي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او ګریوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلې بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېږي او بیا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډیو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوې ده او د ګلاپ له ګل څخه وروسته لونګ په لنډیو کې خاص ځاې لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. , ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلۍ بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډۍیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلۍ کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې تول له تا کربان شي
ته کشمالې يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب څرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبيهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به تول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه کرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه څرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې ښه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړې توګه په لنډۍ یو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترځنګ کله چې د شبنم ځاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګینې د نرګس د اوښکې په ښه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر تال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې ځخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنۍ یو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍ یو کې درامبېل او چامبېل خوشبویي او دهار په ښه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډېيو له سمندر څخه يوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ريحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ريدي ګل او داسې نور...
چې په لنډه توګه يې يوازې د لنډېيو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه رېدي په بيابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شوندې سرې کا
لکه د ډاک رېدي چې و سپېرې ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اينځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډېيو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بياهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر څخه د يوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندې لنډی همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د بنایست ګلونه ډېر دي
ځولی مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. ځ محمد حامد حليمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

Related منسوبي	Lándéy لنډی	Tapé ټپې	Tikéy ټیکی	Mésréy مصری
	۱۳	۷		۲۳
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۷	۴		۱۶
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۶	۳		۷
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱	۱		۷
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۷	۵		۱۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۵	۱		۳
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

- کڼه.: ۱۵
- راټولونکی / لیکونکي نوم: محمد حامد حلیمي
- لیکي / لیکنه: لنډۍ د ګلونو په سمندر کې
- چاپ کال / نا چاپ: لېږدی ۱۳۸۶
- ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ: ۴۳
- وروستاړي غږ Suffix Voice
- ■ کړه شوي Action Req'ed: ۳۳۶
- ● خبرداری (Caution): ۱۶
- ✓ کنټرول کی (In control): ټول

۱۵. ۱۳ لښتيليک:. ځېره ۲. ځ محمد حامد حليمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اینټرنیټ پاڼي ته په لاندي بڼه پورته کړي دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبي او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چي د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښـــتو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ویل کېږي.

دا چي ټپې یا لنډۍ ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ویلې دي نو همدا لامل دی چي د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسي لنډۍ هم شته چي په هر ځل ویلو سره یې لومړیویونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده څېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

کله چي دا لنډۍ دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍیو پنډې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولې. دوې ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګګا رنګ مصرۍ په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
څوک چې مين شي اوبه خوند نه ورکوينه

ســــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولی يوه مرغی مې دوې ويشتلې دينه

څــــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جينۍ يوه ياران يې دوې نيولي دينه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازديګر دی تېر به شينه

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوينه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې يوه ډله پړه ومني او يا خو د سحر لمر را و خيږي.

کله چې په وادونو کې سندرې ويل کېږي، ويونکې ډېر وخت کوښش کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې ياد کړي کوم چې دوی يې د ښادی په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سیباټونه او میلې جوړه وي او د ټپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډیو سیالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او د یوه یا دوې چرګانو او یا خو د لاندې غواښې په پخېدو سره د لنډیو سیالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپې ویل کېږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو مصرۍ په ویلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصرۍ ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کړینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غتـه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرۍ لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې ګیلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبار د دوې رنګۍ څخه سر ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې
چې د اشنا په غېږ کې پانې، پانې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چي خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چي لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
رویبار د خپلې یارۍ دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پري چلېږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چي خط مې در شي اور په بل کړه
چي زما مینه په کې شنه لوخړه شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مینو یې ناغې ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او ټنګ ټکور په برخه کې مصرۍ ځانګړی ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کیسټونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ویلي دي، ځینې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځینې د اتنیز ساز او ځینې بیا غمګینې ټپې په داسې انداز سره ویلي چي نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتي خړوبه وي.
لکه ځنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول په کله، کله غم وو
اوس مې پټې شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسې اوږده او ځانګې، ځانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلي تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مې تېرې یاد ستاتي هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان, ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښـــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه: ۱۶
راټولونکی / لیکوونکی نوم: ولایت خان ځدران
لیکی / لیکنه: د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې
چاپ کال / نا چاپ: لیږدی ۱۳۸۷
ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکې او مصرۍ: ۳۵
Suffix Voice وروستاړي غږ
■ کړه شوي Action Req'ed: ۱۲۶
● خبرداري (Caution): ۲۰
✓ کنټرول کې (In control): ټول

لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	Related منسوبي
۸	۱۲		۱۵	
۵	۷		۱۳	▲ سرو ته منسوبي Related to men
۳	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women
۵	۳		۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.
۲	۶		۶	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.
۱	۳		۶	زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.
				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.
				ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان ږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلې و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې په لمن يې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هيواد د ادبي او کلتوري ژوند خښته کېښوده. د ليك تر پيدايښت وړاندې يې زموږ د فکري يون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ويدي او اوستايي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښيرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه يوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه يې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت يې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ويلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېريال ځرګندويي او ښکارندويي يې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې يې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍيو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍيو دوراګانو ملتيا و کړه او هم يې د دوی د جنازو او تابوتونو ويرونه و کړل.

د لنډيۍ چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سيلابي او څپه ييز جوړښت لري، لکه له نامه څخه يې چې ښکاري يوه لنډ بيت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، يوه لنډه ۹ ، سپلابي او بله اوږده ديارلس سيلابي، د دې ۲۲ سپلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ايجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبويه عطر جوړولی شي.

د ميني نغمې او د حالاتو تغمي دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت يې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي يوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مين بېلتون ته هرکلی کوي او داډ ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

ګودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په ګودر يا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښانې راکړه
که په کيامت يې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او ګرانښت (صميميت)، لورينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مينې او لورينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو ورۍ تللی ښښتن يې ورياديږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صميميت) او لورېينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې ورۍ رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مينه رسوا شي نو بيا د مرګ استازی رارسيږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مړينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مینه

يا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وينې ځينه

پښتني دنيا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځيني ناوړې او ناروا وې هم لري له دې ځخه يوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډۍ نه ديوه مليح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پيداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کيږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هيله لري چې ماشوم و لري او په کور کې يې زانګو وزنګوي، يوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې يې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کيږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزيه لهجه داسې وايي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګانې زنګوينه

لنډۍ يوه سرتړلی زنځير دی، يوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه يوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د يوه خواږه ډيالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې يوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مينې راز او نياز په کې شوی او د ټولنې بنديزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپينه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګې سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګې دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګې په خته په زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کښنکارېږه غابنونه،،

(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

څېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
	۲	۴		۸
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۲	۴		۴
▲ ښځو ته منسوبي Related to women				۴
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱			۳
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) بینه.		۳		۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.		۱		
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۱			۳
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه	۱۲
راټولونکي / لیکوونکي نوم	حبیب الله رفیع
لیکی / لیکنه	په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟
چاپ کال / نا چاپ	لیږدی ۱۳۸۹
ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	۱۴
وروستاري غږ Suffix Voice	
■ کړه شوی Action Req'ed	۴
● خبرداری (Caution)	۳
✓ کنترول کی (In control)	تول

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سپلابه او دوېیم ۱۳یې سپلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سپلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډیو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډیو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وایي په ځینو کې مصرۍ او په ځینو سیمو کې ټپې وایي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یایې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه اېښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګی دی، یانې نهه سپلابه یې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سپلابه یې دوېیمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ویشت سپلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چیچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ویښوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وایي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وایي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا یې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځېنې نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبۍ، غریبۍ په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وايي، دې ته غریبۍ وايي، غړنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه یې نور هم شته چې ما اوریدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه تړې ځي، په دوې مسرۍیو کې یوه ښکلی مضمون ځایېږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېیو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخیستل شوې،

▲ تاته په خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږۍ چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وايي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې یوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وینه

دا د غربت یوه لوی تصویر دی، د پښتنو د غربت خو په عین حال کې د ښکلي ذوق ښې ثلیقې، یاني غریب هم کولی شي چې د ژوند په مسایلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ یوازې تراژیدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. یانې دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وایي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډیو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکیمي: تاسې یوه وخت ویل چې په لنډیو کې ډراماټیکي لنډۍ هم شته، چې په لنډیو کې خبرې اترې شوې، د یوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپینه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وایي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بیا وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکی ځواب دې دیه داسې
منګی په ختّه زه په زغه ولګېدمه

او بیا چې ځواب منطقي هم وي ورته وایي چې،

▲ د مورکی ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غابښونه

دا ډول دې لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګیله من شو
چې دیدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مین ته یې اوښکې بیا زه تویومه

دا ډول ډراماتیکي لنډۍ ډېرې زیاتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پېښېږي، هغه په هر ډول په لنډیو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ویل چې لنډۍ سرتړلی ځنځیر دی، لیکن په پوښتنه او ځواب کې بیا سوال په یوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته یې هره یوه ځانګړی سرتړلی ځنځیر دی.

حکیمي: د کاکړی غاړو سره که چېرې سرې لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به یې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصویر او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پیدا نه کړې چې یا یې لنډۍ ویلې نه وي او یا یې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړیو یا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وایي چې لنډۍ دوې ویشت سېلابه ده او هغه یا ځوارلس سېلابه دي یا شپاړس سېلابه دي هغه معمولا ځوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې یې یا اووه سېلابه دي یا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه یوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍيو په لاړ روان يوه ټولګى دى، د ژوند ټول مسايل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځايونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسايل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسايل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دى وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسايل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسايل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځاى شوي دي، په لنډۍيو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لېکن په هر صورت، د لنډۍيو کړۍ لويه ده، او د کاکړۍيو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍيو سره په پرتله کې نه شو ايښودلى.

حکيمي: تاسې د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍيو کې ځاى شوې او په لنډۍيو کې تر اوسه نه دي ځاى شوې، په لنډۍيو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه يوه طنزيه لنډۍ وايي:

کبر سورى کړه حال مې ګوره
چې مبايل مې اوس آنتن نه ورکوينه

يا بله يوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسې مينې دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځينې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډيو کې زياتي لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسې ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمې بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځې وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمي سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سیمه ییز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوټې رېبینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو یوه ځېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوټې رېبینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې ایښي دي.
یا دا چې:

مازدیګرۍ دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مینه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازیګر دی نو وایي چې:

▲ مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کلیمې یې نوې دي او ټولې بدلې شوې یوازې فکر یې را لېږدولی دی. ما و ویل، چې هغه یوه کس جوړوي، لیکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه یې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شیان ترې توږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځایونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکیمي: تاسې د څو لرغونو لنډیو یادونه و کړه د تاریخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځایه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهیسې ویل کېږي؟

اوستاد: د لنډیو لرغونتوب د آریاني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاریخ کې یوه عجیب ابتکاري کار کړی هغه وایي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده او یوه هم تاریخي دوره ده، لیکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده، یوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. یوه هم تاریخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ویدي سندرې دي، ویدي ورکې سندرې دي، د آریانا ویجه په خاوره کې کابو څلورنیم، پینځه زره کاله پخوا ویل شوې دي، بل د ریګویدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږدېدنې پیل شوې او آریایان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، یوه برخه آریایان پاس ته ولاړل یوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ریګویدا سرودونه ویل شوي چې په کې د پښتني سیمو د قبیلو، سیمو، سیندونو او ځایونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کلیمې هم لیدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبیات پښتو ژبې ته له آریاني ژبو څخه له ویدا او اوستا څخه رالېږدیدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او میندو سندرې ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آریاني سندرو څخه ډایرکټ یا نېغ په نېغه رالېږدیدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او میندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقیما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...
بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سېلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولې او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډیو ژوند ډېرو لومړیو کلونو یانې څلورو څلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپېره راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ,, ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زمونږ کلی درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لویې، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې ځېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو
ناځاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما ليکلې وه، اوس يې د ځينو، ځينو له خولو اورم، نو زه ويلې شم چې زه د لنډۍيو په غبړه کې رالوی شوی يم او له لنډۍيو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګې دی، زه يې هېڅ ټولګی ساری نه وينم، زه يې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وينم، نه دا چې زه پښتون يم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍيو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېويشتو سپلابونو کې يې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کيسه ده، ځوانانو ته زما توصيه داده چې د لنډۍيو په ټولولو کې په ډېره امانتدارۍ هڅه و کړي.

راټولې يې کړي او ويې ليکي ځکه يوه شمېر د لنډۍيو ټولګې چې خپرې شوي دي يوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوي، خو بيا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍيو تر منځ توپير شته، دا د ځوانو فولکلوريستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخيزې ځېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بيانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شي مينه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرګ مې وينې ځينه

ډېر داسې مسايل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بيانولی شي، دغه راز نور مسايل هم بې له وېرې او محدوديت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبيب الله رفيع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکيمي مرکه)

ځېړه ۲. د - ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)													
ګڼه.	راټولونکی / ليکوونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکي او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکي Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	ورروستاړي غږ Suffix Voice	کړه شوی Action Req'd ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کي (In control) ✓
۱۳	حبيب الله رفيع	د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسيږي	لېږدی ۱۳۸۹	۲۵	۹	۵		۱۱					
					۸	۳		۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۱	۲		۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲			۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۱		۵	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولرې) نه.				
					۲	۴		۳	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خيله) ډېرې لرې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لرې شتون لري.		۱۷	۱۰	ټول

۱۵. ۱٦ لښتيليک:. ځېره ۲. د – ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېيمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

لنډۍ هغه موزون، غير متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غير مصرع بيت دی چې لومړۍ برخه يې نهه ، ۹ ، ځپې او دوېيمه برخه يې ديارلس ، ۱۳ ، ځپې وي.

▲ په ګودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کليو او ښارو کې، په شنو درو او لويو دښتو کې، د ابشار څنګ، د کږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپيلۍ او د بنوال په دروو کې په يوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په ياد وايي، ځلميان او پېغلې يې د خپل ځلميتوب شور او مستي په کې لټوي، مينانو ته د راز او نياز رويبارې کوي، توريالي ورسره د تورو په ميدان کې کډېږي او مسافر يې په مسافرۍ کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې ځومره ساده، سليس او روان دی هغومره د پرديو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
يا خولګۍ راکړه يا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړې ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مينه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بيانوي.

▲ چم ته انګريز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پتی دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډۍیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لیو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پیښنو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لیږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لړه لېږينه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنيا ټول د سرو نه شته
ټول د پيسو دی مصليان خانانوينه

▲ ځوانانو زور په بزګرۍ کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلي ورانوينه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړي سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لځونه ده، چې ټولنيزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شيندلې نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، يانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تويوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندنې اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورخېږه
د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ريســـــــرچ پاڼې)

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو توندي اوتېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا داره دونيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

چې اوړه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

چې پر زينه ختلی نه شي
نامردې ولې دې ګيبی پرتوګ کاونه

هزل د وييپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد، پند، ضد وي.

پيزوان مې ستا په بريت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلي ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې ځرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو توکو ته هم وايي چې د هغه ويل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځې چې پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپينې سينې رنګ يې واړاونه

▲ ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تې مې واړه دې سږنۍ بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند يې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ ځانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍيو خلکو له پاره هم ويل کېږي چې موخه يې يوازې خندا اوساتيري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کيږده
له پردېسی ځينې ستومان راغلی يمه

▲ ځوک به دې مړ کړي ښکليه ياره
پردی برستنې جګوې شمارې خالونه

يا هغه لنډۍ چې په کې توکي شوي، موخه يې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوځه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابښام مې مړ په خوب ليدې و وېرېدمه

▲ ځنګه دې خواره کړم خاوندہ
چې همسايه مې د خولګۍ تمه لرينه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زياتېږي
زکات يې باسه چې نظر نه شې مينه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

منسوبي Related	Mésréy مصری	Ṭikéy ټيکی	Ṭapé ټپي	Lánḍéy لنډی
	۲۲		۸	۱۰
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۹		۱	۷
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۱۳		۷	۳
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۵		۳	۲
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۶		۳	۴
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۱۱		۲	۴
زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لرې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لرې شتون لري.				

ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ: ۴۰
چاپ کال / نا چاپ: ۱۳۸۹ ليږدی
ليکی / ليکنه: په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي
راټولونکی / ليکوونکی نوم: محمود نظري
ګڼه: ۱۴
وروستاړي غږ Suffix Voice
■ Action Req'ed کړه شوی: ۱۷
● (Caution) خبرداری: ۱۶
✓ (In control) کنترول کی: ټول

۱۵. ۱۷ لښتيليک:. ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې يا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په يوه نيمه يې مسره کې مکمليږي. ځکه د دې اولنۍ مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دوييمه کې دیارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کيږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کيږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کيږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کيږي، چې ټپه پښتو ژبه کې ، مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په ښه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کيږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اپښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په ښه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبې مصرۍيو يوه اولنی جزء، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کيږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍيو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کيږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پېخليک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپې زرګونه کاله راهيسې سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کيږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاریخي رښتینولي، جغرافیايي ځانګېړنې، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښایسته ښکارېږي،،

درانه پروفیسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه لیکي:
,, ټپه د پښتو روح ځکیکي انځور هنداره ده، غریب او امیر، رند او صوفي یا د کوز او پاس وړاندیز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساینه ورکوي.،،

د ټپې د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان ګنداپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ۴۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن له ځمه

درانه حبیبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېرنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زیاته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱. حمدیه او نعتیه څو ټپې:

▲ مینه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مینې لباسي خاورې به شینه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کړینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی ناري وهي زما دې شینه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهید شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. لیکه یې ټپې:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر یې راوړل سپیني خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه

چیلم:

▲ چیلمه خدایږو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمريان دي
چې وخت يې راشي په سيالۍ سر ورکوينه

پښتنې:

▲ په سپين ميدان به درسره يم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مينه

واده:

▲ ځلميه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوينه

۵. تاريخي ټپې:

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدای ږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

▲ ما ورته وې شيګل ته مه ځه
ميرزمان خانه فرانسو ته دې تړينه

٦. طنزيه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال ياري ده اوس به خاورې ايرې شينه

٧. فخريه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلې دينه

٨. عشقيه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دیدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ربیار په لاس یې یار ته ولیږمه

▲ عاشق سړی نه غلتیږي
له رنګه زیړ وي سترګې تورې ګرځوینه

۹. نړی واله ټپې:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همیش د غم جنډې ولاړې دینه

۱۰. دعایه ټپې:

▲ زما پېښځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالیار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران ورېږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريژونه

توره:

▲ ميين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره ورينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا تړمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه ده به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ یې ګلاب سترګې یې شمعه
خدایه بورا شم که پتنګ وربانډې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې تورې په مېدان کې برېښ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلې وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باڼه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک باڼه يې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ايلۍ په شان غړۍ ده
زما شړۍ ده ستا به کله خوښه شينه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ايښی
لکه سپوږمۍ چې نيمائي اسمان ته شينه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه موريې
مار چې لنډی شي دوې ځلې خله لګوينه

پيزوان:

▲ پيزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ريبار:

▲ ريباره راشه چې دې ښکل کړم
تا به په دې سترګو جانان ليدلی وينه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مپينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دینه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځینه

مازیګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازیګر دی تېر به شینه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شینه

سپوږمۍ:

▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوینه

سپرلی یا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسین:

▲ که اباسین راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل ټیکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د ګودر غاړه اجاره واخله مېینه

د بې غیرتي غندنه:

▲ په هیندستان دې خلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مېینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فیصله ده
ډېرې مصرۍ د سرې غم سیوا کوینه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په دیدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په دیدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زیږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

کڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	۱۳۸۹ لیږدی	۶۷

منسوبي Related	مصرۍ Mésréy	ټیکې Ţikéy	ټپې Ţapé	لنډۍ Lánḑéy
	۱۸		۱۵	۳۴
▲ سړو ته منسوبې Related to men	۹		۸	۱۴
▲ ښځو ته منسوبې Related to women	۹		۷	۲۰
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۳	۶
ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.	۱۲		۸	۱۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۵		۴	۱۰
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice	کړه شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
	۳۳۳	۴۰	تول

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ یې د انټرنېټ په یوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر یې یوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وویل چې دا ستا کار ځکه د ستایلو وړ دی چې ته یوه اېنجینېر یې او د ادبیاتو سره دې دومره مینه ده چې په دې صفحه دې ډیر زحمت ویستلی دی، زه مسعود صیب ته د اوږد عمر او روغتیا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې یوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقیقي لیکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هیله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښي.

کله چې د پښتو په ادبیاتو خبرې کوو نو مجبور یو چې د پښتو ژبې په باره کې یوه څه و وایو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. یانې ادبیات حتمي د یوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غیر د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبیات د یوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصالیت خبرې کو نو په عین زمان کې به د پښتو په ادبیاتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاریخ په مختلفو دوروکې محققینو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړې دي. ځینو څېړونکو پښتو ژبه غیر اریاني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقین چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرویلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارلیزمیسن، برنس، ډاکټر بیلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ویستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ریښې یې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وایي چې د پښتو ژبه یوه سو چه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپایي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقی څانګه) سنسکریت (پورې مربوطه ده .دوېیمه ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه ګڼي چې د هندو ایراني یانې غربي) اوستایي (څانګه پورې اړه لري.

درېیمه ډله پښتو ژبه نه سانسیکریټ او نه اوستایي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وایي چې پښتو ژبه یوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسیکریټ او اوستایي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغونې ژبه ده، يا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسيکريټ او اوستايي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډيټ پروډ، رابرټ ليچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېيمې ډلې څېړونکي: جيمز ډار مسټر، ماکس ميولر او جورج مارګنسټرن دي. د درېيمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډيور، پروفيسور اډيلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبيبي دي. پاسنيو ليکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. چې موږ د هر يوه کدر داني کوو، نومونه يې د ډېرو لويو ليکوالو او څېړونکو په حيث په تاريخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر يوه کتابونه او نظريات او دلايل تشريح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ايجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصيل او په زړه پورې ولسي ادب يوه برخه ده، چې لمن يې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په يوه بيت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرايط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړينيم بيت ۹ او دوېيم نيم بيت ۱۳ سيلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر يوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړی په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زړونو کلونو راهيسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته را رسيدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثير کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې ليدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه ليدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې وياړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې ليدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر يې نه دی معلوم، شمېر يې نه دی معلوم، زمان يې نه دی معلوم، مکان يې نه دی معلوم، ياني هر چا ويلي، په هره موضوع ويل شوي، بې اندازې زيات ويل شوې دي. په هر وخت کې ويل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ويل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتياز لري چې ټول پښتانه يې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې يوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې يې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طريقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډيو کې د پښتو ادبياتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طريکه پيدا کولی شو. په لنډيو کې تشبيهات او استعارات ډېر ښکلي تطبيق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا يوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلي بڼه په دي لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټيکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزي دي، که تاريخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګراني او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍيو کې ډېرو د قدر وړ ليکوالو ليکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاريخي لنډۍ يې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍيو يوه ژور اکاډميک کار نه دی شوی. هيله ده چې دا نيم ګړتيا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دی دا وي
اخر يې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زيږدی).

ګڼه.	راټولوونکي / ليکوونکي نوم	ليکې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکې او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکې Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	ورروستاړي غږ Suffix Voice	کړه شوی Action Req'ed	خبرداری (Caution)	کنټرول کې (In control)
ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجنيرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)													
۱۷	سرفراز مومند	د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه	۱۳۹۱ لېږدی	۲	۲								
					۲				▲ سرو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱				ېنه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) ېنه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				
											۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لبنتيليک:. ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم اينجينيرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخپستې، دوبیتې او تله یې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني تولني احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتني هیلي او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

- ربباره ورشه ورته وایه
که دبدیو زور لري درسره ځمه

- جانانه ویښ یې که ویده یې
ستا تر کوټې مې لاس تړلې تېروینه

- په وینو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

- که تور وربل مې میراتیږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډیو کې د ښځې دریغ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي یوه لامل یې هم دا دی چې د تولني د یوې محرومي طبقي د زړه غږ را اخلي، د پښتني تور سرې او پیغلې د هیلو ترجماني کوي:

- د رنجو ګوډۍ مې ساتلی
د موزیګي په مرګ به سترګې توورومه

- پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه يمه له ناکامه کور کومه

په لنډيو کې ربښتيني وينا، لوږه او بربنډه ژبه او مسايل انځور شوي دي. دغه مسالې هم د محروميت زېږنده دی.

جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې ګاڼې زنګوينه

کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترڼه

په سپينه خوله يې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

تينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تي مې له خامو شيدو ډک دي وبه چوينه

جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېينه

په لنډيو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بيلابيل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډيو يوه خاص باب دی.

مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوينه

ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرۍ خوړلي یاره
قربان، قربان دې له خیرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل یې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسین څپې دې یوسه کتابونه

▲ طالبه خدایږو به ملا شې
په کتاب پروت یې یادوې شینکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وایئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد یې پیدا کنه

▲ الف الله ج جبراییل دی
م محمد دی د الله سلام ته څمه

▲ زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوینه

دا یوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا څرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې یوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډیو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بیا یې لیکه
چې په ټولي کې شرمبنده نه شې مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخیستل شوی نوم دی، مصرۍ توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخیستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چینې ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکی: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکۍ له ټیک اخیستل شوی دی، ټیک هغه ګاڼه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکی د ټیکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکۍ مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپي خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپي وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار دربانډې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زيړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پېغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسيقيت يا ريتم لري، د پښتو څپيز خجيز وزن پالي، لومړی مسره يې نه څپې او دوېيمه يې ديارلس څپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزي د ډوډۍ خه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پاـ خه ـ مـ ـ ماـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ خه ـ پر ـ واـ ل ـ ر ـ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسيقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې ورويې، چاپېر ګلونه
ينه:
▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې، امین به شینه

نه:
▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه
مه:
▲ د یار مې پېغله خور په کور ده
نیستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډی دوېیمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړی مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زارې و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېیمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډی په خپلې تنګې ۲۲ څپیزې غېږکې لکه سین په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه مني، که پر لنډیو څوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په یوه پاخه دېوال پورې چې څوک ختې تپي. لنډۍ زیاتره مهال د ښځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالې زیاتره ښځې دي او ښځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخې وي، ښځې له نارینه وو سره په غربت او خوارۍ کې شریکې وي. درد یې دواړه ګالي خو د یوازیتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محرومیت ځپېړې تر نارینه وو ښځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خیر په غونډه نه کښني او نه د مړې خېتې پاړسي غړوي، بلکې زیاتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وریږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوینه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وریږه
لیلا سالو لرې کوي لمده به شینه

بل نارینه په غریبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په میرو ورکه
تر ګل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هېندستان په میرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ ځو چې دا شنه غنم لو کیږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یوه کال به نوره درته کېنم
زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه
په ما خولې د ځنکدن راغلي دینه

▲ خط مې لیکلو ته رایاد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تویوینه

▲ جدایي مه راولي خدایه
مرګ مې قبول دی جدایي نه کېلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه یاران جدا کوینه

لنډۍ:همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښځینه له خولې را څرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه یم
خپه په دې یمه چې ګوشتې ته دې لېږینه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډۍیو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښکله په سپینو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډۍیو کې خوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زیړیه لمره!
په روغو وایه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلګۍ وهم تا یادومه

▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي یا بدیعي ښېګڼې یا ادبي صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهینه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پاڼې
دا نرۍ ورو‌ځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځې ځوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانګړی ځای لري، اسطوریي کیسې زیاتره ولسي رنګ لري.

په لنډۍیو کې (د پیري، ښامار، دېب، سیمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښیي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
پـه تور دبېي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا پـه سترګو کې پیریان دي
چې پـه تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د ښاپیرو پـه کلي راشه
چې پـه سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالي پـه خندا دې ستي کړمه

▲ بېلتون ښامار پـه لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې تـه ورتـه پـه یوه شمېر نورو لنډېیو کې هم دغه اسطورې پـه لنډېیو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډی او دوبیتي پرتله! ،، کړي. ما ځني لنډی او د پر ترېښتی ځني راخېستي، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لندیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

منسوبی Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۲۶	۲۸	۱	۱۰
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۱۱	۸		۵
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۵	۱۸	۱	۵
ونه - una: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۶	۴		
ینه - na: (څرګنده ی په غږ جملی، غونډلی سره راشي) بینه.	۱۰	۱۳		۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۴		
زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۹	۷	۱	۲
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږی شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

کنه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډی او دوبیتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵		۱۲۶	۱۵	ټول

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډی او دوبیتي پرتله! ،، کړي. ما ځني لنډی او د پر ترېښتی ځني راخېستي، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډېیو، ټپو، ټیکېیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لانډې په مقاله کې په لانډې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لانډې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډيو په باره کې هم څه ليکلي وو.
زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترځنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډيو جوړولو ور نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريستان په دې عقيده دي چې د لنډيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل درد‌ېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردې ځلمې سره د مينې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمې پېړی په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځوانې نجلی ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلي چې د لنډيو په باب يوه ليکلي اثر په مقدمه کې يې د لنډيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چټ کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه ځو لنډی د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ايره شه
سورکی منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په ځېر همداسې ګڼي چې د لنډيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوې دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډيو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډی ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي مينان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډی رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنی رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډیو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې درېویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډیو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږڅلوېښتو لنډیو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږڅلوېښتو لنډیو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږڅلوېښتو لنډیو څخه یوازې شپږ لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین باړخو مې خولې ډم ولاړې دینه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پېغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او ځوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د يار نوم اخلي، د هغه په ياري وياړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځينه

▲ سپينې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سيوري ته مې مه بيايه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې تروږمۍ ته ترجيح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مينه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې يې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سيوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غيرته خطاب کوي. آيا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته يوازې يوه دليل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډيو ويونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ويلې دي. بيا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آيا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ويلې، هغه به يې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بيا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مينه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او يا يې پلار په خبر شي، مياشتې او حتا کلونه له هغه سره پټه مينه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشيو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شي پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خيالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د ربنتونو کیسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډیو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېړمنو له لوري د لنډیو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډیو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راوړل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډیو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډیو د خلورنیم یا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډیو کې يې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وی. او که يې یادونه نه وي کړې نو بیا موږ په څشي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وتلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډیو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندې سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دریو ځلورو سوو کلونو د لنډیو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د ځلور زره کاله مخکې لنډیو ځخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډیو له لرغونتوب او قدامت ځخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس ځخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ‘‘

لیکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کیسه کړې وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو ځېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخېستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غوندې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل رغېدلی دی او بايد چې همداسې رغېدلی وی. شپون وايي زه له مارګن شټرن سره تکاب ته تللی وم. د ده، اووه ځلوېښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دی هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې اوروي چاپېر ګلونه

او بيا يې موږ ته و ويل ,, که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه ځلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنسټرن د خپل ژوند ځلورنيوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پيدا کړی.

خو مورګنسټرن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې يانې شپږ اتيا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه ځلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسټرن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړې ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپیر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیټري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لېو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې ټول ګودر په ښايسته کيږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوينه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مينانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېري زياتې لنډۍ ويلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه يې ډېر زيات دي، په يوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ ليدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ يا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د يوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اورېدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په ياد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته يې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
يا خولګۍ راکه يا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته دې داسې ځواب ورکه
منګې پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

زما د مورکۍ ځواب دې و کړ
اوس مې پر سپینه خولګۍ کښېکاږه غاښونه

خولګۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپین نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دې چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډېیو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍیو او تربور ګلوۍیو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمې مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍیو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ,, د لنډېیو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍیو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانی یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دې د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:,,

ځینې څېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډېیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډېیو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سينه پر سينه را رسېدلي دي علت يې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ يې ليکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډيو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه ليکل شوي وې او نه يې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې يوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډيو د ليکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروموليی شو؟ پخوا چې لنډۍ ليکل شوې نه وې خو چا ليکلی نه شوی؛ اوس چې يې ليکلی شي، پرېږدئ چې په خپلو نومونو يې ثبت کړي او د رقابت په ميدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ايجاد شي. ياني د لنډيو د اصيل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې ليکل شوي نه دي او اولسونو سينه پر سينه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډيو په ښايست، موضوع، متانت او تاثير کې ده.

که يوه لنډۍ ښايسته، سوچه او متينه وي؛ که يې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به يې حتماً خوښوي، سينو ته به يې سپاري، له يوې حوزې څخه به يې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به يې بولي. د شاعر له مړينې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسيږي.

بهاند وروسته ليکي چې ,, که د لنډيو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځينو فوکلوريستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک يوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عين تورو او عين مضمون ليکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بيا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور يوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د يوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عين تورو او عين مضمون که يوه بيت يا يوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک يې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم ديوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره يوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرايطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مينانو او ځوانو عاشقانو د سوي مينې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځينو ناوړو کورنيو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلميانو بغاوت بولو نو دا ټول شيان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډيو په فورم کې د مينې له اظهارولو او يا د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وايو چې تاسې د لنډيو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوريدلي چې وايي د رباعي يا دوه ايزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ايزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ايزې، چې د هغوی د فوکلور يوه غني او ښايسته برخه او فورم دی نه توليدوي؟ نو تاسې بايد شاعرانو، په تېره بيا ځلمو شاعرانو ته دا وښياست چې تر کوم کال يا کلونو او يا زماني پورې د لنډيو جوړول او ويل اړين عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډيو جوړول ناروا او د لايق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لايق صاحب دا کار په ربړه رښا ورځ غلا کول او د تاريخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډيو په فورم کې د ورته مضامينو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډيو ويونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډيو د ويلو تاريخ يې هم څرګند نه دی.
ويونکي يې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ يې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډيو په غلا نيسو او څرنګه به يې اولسي، ملي او يا د ضرورت او امکان په صورت کې بين المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

- په طبيبانو نه رغيږم
د يار په تش ديدن به روغ شم نه راځينه

- په طبيبانو نه رغيږم
زه ستا د حُسن تمانچو ويشتلی يمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبیبانو نه رغېږم
زه سترګو تورو د لیلا وهلی یمه

▲ په طبیبانو نه رغېږم
ماله په کار دې د اشنا تش دیدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلې ښکاره شوې لکه لمر په دیوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو کاړي نه شنړا د ګنګرو ځینه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلې یارانې سترې دې کړمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وړکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو وربانديې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او ځوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس ځوک او شاعر ځوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخي شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سپلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوې خوا د اصيلو پخوانيو لنډيو پر حريم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پيغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډيو کې د کيفيت او کميت مسأله:

تر اوسه پورې چې ښېړونکو د لنډيو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارۍ او زحمتونه يې د ستاينې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې يوه لوی عيب دا دی چې د لنډيو په نوم او شکل يې هر څه لاسته ورغلي دي هغه يې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو يې زيات کړی او د زياتو او لا زياتو لنډيو د راغونډولو په مسابقه کې يوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښايستو او اصيلو لنډيو رنګ يې بد کړی او خوند يې خراب کړی دی. د لنډيو د راټولولو کار بايد دوام و کړي. ښايي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه يقين لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه بايد کيفيت ته پر کميت باندې ترجيح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخي هېڅ نيمګړتيا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډيو شمېر وربانډې زيات شوی دی.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زړو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډيو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصيږې ياره
مُهر محکم دي د يارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپينې خولې دربانډې ږدمه

▲ په ځګندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کيږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بيا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شيطان مې اباسين ته غورځوينه

▲ د زنې خال دې پيرنګی دی
ځکه دې پلار د انګريزي سلام کوينه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان يې يوړل و چلاونه

▲ دلاله سرې پڼړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

▲ دلاله شنې لبنتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

د دغه راز لنډيو شمېر سل ګونو او بنايې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به يې اولسونه خپلو سينو ته ونه سپاري.

يوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سينو کې ځای نيسي او يوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري ميراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بيا مې تر نن ورځې پورې له ياده نه دي وتلې. په دې لنډيو کې بنايې د ساده او معصومې پښتنې مينې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لرې چې له يوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بيا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسېږي
خدایه که ګډ کړې دا د کاڼو زیارتونه

▲ تر دې بوږي توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کړه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فولکلور زياته توجه غواړي. ويليم جونز، جيمز ډار ميسټېټر، تور برن او نورو د پښتنو د فولکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍيو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفيسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهين او نورو خواخوږو زيار او زحمت جلا، جلا د ستاينې وړ دی او د پښتو ژبه به يې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فولکلور ډېرې برخې، په زياته د فولکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زياتې تاريخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زيات کار ته اړتيا لري او زه يقين لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضايع شوي وي چې زموږ د تاريخ ناسپړلي رازونه به يې ويلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زيږدی)

ګڼه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ګوډی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱			۶۴۲	۳۷	ټول
					۱۱	۸		۲	▲ Related to men سرو ته منسوبي				
					۱۱	۱۰		۹	▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور).. ۱۸

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور).. ۱۸

۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور).. ۱۸

٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور) ۱۸

۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګڼې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹

۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹

۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹

۹:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰

۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور).. ۲۰

۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور).. ۲۰

۱۲:- لنډۍ په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړې دی. (# ۱۳ انځور) ۲۱

۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړې دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.......... ۲۱

۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ٦٨٨٢٩) . (# ۱۶ انځور) ۳۰

۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰

۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکي یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر سره تشبع کړې دی. چې ورته ټیکۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور).. ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر - سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴،۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)... ٤٦

۲۰:- لوریستان- اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳،۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ- همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)........ ٤٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېږان، اشلوک، شپږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېږنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور).. ٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲٥:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- یو آر - سیمېټار- د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)...................٤٨

۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور).. ٤٨

۲۸:- مملوک- نېکمرغه- مصرۍ– د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره - املاش- دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- مې سینین- ډاګېر - د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور) ٤٨

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)... ۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېړو لړلیک:.

٥. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰'۰۰۰الیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

٥. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایې یا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ٥۷

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹٥لیږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ٥ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې) ۹٥

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې).....۹٥

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې یوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱٤. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)....................۹۶
۱٤. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)...۹۶
۱۵. ۳ لښتیلیک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه یې په: دانې)...۱۱۹
۱۵. ٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)...۱۲۳
۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲٤
۱۵. ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲۸
۱۵. ۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱٤٥
۱۵. ۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم ټولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. څېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعرۍ کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. څېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (ګنه یې په: دانې)... ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. څېره ۲. د ــ ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۰۴

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېړه ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېړه ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۴، (ګڼه یې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه څل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېځې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

ببلګې:-

وی د ابېځې په سته ماناـ د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میره، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وی ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېځې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېځې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زوروالـه هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ ببلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک arā, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېځی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېځي ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤۹ ابېځې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زوروالـه هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دي دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګرى، دوست، انډيوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل يا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېرى: اوږد پړاوى. ؛. ۶

اوړدمنګى: اوږد عمرى. ؛. ۶

اپنجينېر: يوه فرانسوي وئ ده. هغه څوک چې طبيعت په خبرو راولي، د طبيعت ژبه ده چې زي روح شيان په خبرو راولي،برداښت، طاقت، ظرفيت، ځرګند والي او ځانګړنې يې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي چې د يو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بيا يې د خطونو په واسطې سره ترسيم او تياره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتى: شرطى. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بيديا: ټټنګ، بيابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ۶. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژيړمخی، زيړمخی، ملامت. ۶. ۲۶۱
پښت: نسل . ۶. ۴۶
پښبله: قافيه ۶. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ۶. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ۶. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پيداينت: زوکړه. ۶. ۳۸ او ۲۷۰
پينې: کائينات. ۶. ۲۶۱
پيبله: اشلوک، شبر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱
پيبېړن: پيبله، اشلوک، شبر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ۶. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتيا تورن، ملامتيا. ۶. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی يا ويکيي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پيبلې (پيبېړن، اشلوک، شبر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شبر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيداينت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمبر يې ۲، د ځپو شمبر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۷، ۲٦، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وۍ یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ایزې (ټپیزې): د وۍ یا ویکیي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېبیلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروييکي، ترويیکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډی ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېيمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ايزې، د لومړی او دوېيمې مسرې څلورمه او اتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ښپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه ښپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم ښپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ښپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه ښپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ښپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې ښپې خوږ غږي د ټپه ایزې مېچې د ښپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ښپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو ښپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ښپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ښپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ښپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ښپېزۍ، څلور ښپېزۍ، پینځه ښپېزۍ، شپږ ښپېزۍ، اووه ښپېزۍ، اته ښپېزۍ، نهه ښپېزۍ، لس ښپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پښیله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پښیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پښیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پښیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېبله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټیکۍیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؟. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټیکۍیو: ټیکۍ یې یکړه وی (یوون ویکی یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی. ؟. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټیکۍ ایزې (ټیکیزې): د وی یا ویکیي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې پېبلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېروَل، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناټروییکي، ټروییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټیکۍ ایزې څلورمه او د دوېیمې ټیکۍ ایزې پېنځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټیکۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېیمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږي د ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې ترخنګه د ټیکیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاینې ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه
(د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټیکۍ ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګټوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره.

نومووړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګټلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټيکۍ ايزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټيکۍ ايزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټيکۍ ايزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټيکۍ ايزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټيکۍ ايزې يې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټيکۍ ايزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وويل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې ټيکۍ ايزې دې اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پېنځه سره ټيکۍ ايزې يا پېنځيزونې ټيکۍ ايزې دي چې پېنځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره ټيکۍ ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د ځو سره ټيکۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو ځلور او پينځه سره پېيله له ځلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رټ رمټ ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشبع کوم، چې ورته ټيکۍ ايزه وايي، په دغه ډول ځېرې لري، درې سره ټيکۍ ايزې، ځلور سره ټيکۍ ايزې، پېنځه سره ټيکۍ ايزې، شپږ سره ټيکۍ ايزې، اووه سره ټيکۍ ايزې، اته سره ټيکۍ ايزې، نهه سره ټيکۍ ايزې او لس سره ټيکۍ ايزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوې ته چې په همغه شپېو او چارپېريال کې ويل کېږي نوموم يې. ټولې ځنګېرنې يې د بناډۍ د دې شپېو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (ج)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبيب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زيار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزيدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کېنل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۲۴۹

ځانګړې: خاصه . ؛. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واريې نور.

ځانمني: کړجنی، مغرور . ؛. ۲۷۱

ځغ غويانو په اوږو يې ږدې، سپاره تړ، موټې، پال، تير، رسۍ، ځونډي او غويه کنټرول وي ؛. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقيبول . ؛. ۱۱

څپيزو: څپه ييزو. ؛. ۲۷۱

څڅبېکی: ګړندی، چټک، تيز، ژر،رټ، بيړه. جمع وی يې څڅبېکي ؛. ۲۷۱

څلېر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټيټنګ کې ډنډ په بيديا کې تالاو، جووړ، ترېلی، اود . ؛. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ؛. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګۍ: وړه خوله، کوچنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۲۷۱

دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)

دد: ځناور، ځيرونکی ښاروی، ځيرونکی ژوی، وحشي حيوان. ؛. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، ځيرونکي ښاروي، ځيرونکي ژوي، وحشي حيوانات . ؛. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

درناوې: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيګی، ځيګتوب. ؛. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.

دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱

رټۍ: تیزپېغله، ګړندۍ پېغله، څڅبېکې پېغله. ؛. ۲۷۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲

زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶

زوکړه: پیدایښت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ؛. ۲۷۲

ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲

ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پیڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوړو او ريدل، د زړه له کومې اوريدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنۍ قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ: تير، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غړ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړيالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د يوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غوندې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: يوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ وارې نور)
کړۍ: حلقه، دايره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ويناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وينا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصيل، ډم، ناېن، جولا، نداف، قوال، بازينګر، نڅی. ۶. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډوليوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ۶. ۲۷۳

۲۴. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۶. ۱۷۲

ګس: کين، چپ. ۶. ۳۷

ګوټپېر: ګوټليد، زاويه ديد. ۶. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ۶. ۷۶ او ۱۰۱

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وې نو په لاليه يې رابولي. شرين، خوږ، شات. ۶. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرليد: دوربين . ۶. ۲۸۲

لرليد: ورستۍ ګنه، راتلونکي بڼه . ۶. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنېپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوړ يو وېشتل. ۶. ۲۷۴

لړ: لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.
تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅې یا د پیل پېژند ابېڅې راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ،، و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډۍ: په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګټلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.
پرټولو لنډۍیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍیو لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وی یا لغات لنډۍیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: د وی یا ویکیي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.
د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ی ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناټرویيکي، ټرویيکي، سټربل، اوسټربل، پارنویيکي، بلنویيکي، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډی ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښتېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړی، دوهیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډی ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډی ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډی ایزې، د لومړی او دوهیمې مسرې ځلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډی ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستی نهمې، اتلسمې، او یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پانې)

دېرشتمې ځپې خوړ.غړي د لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ. غړ. له لاسه ورکوي. دغه پایني توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوړ.غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالي ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرى پېيله له درې سرې لټکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالې: لوبغاله يې مفرده وى ده، سټيډيوم، د لوبې ميدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورى يې مفرده وى ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلى دى)

لېيلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېيلې نيمه کړۍ، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې: مسره يې يوون نوم دى يا د مسره ډېرنوم دى؛ د پېيلې يوې کړۍ يا کړۍ، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ يوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځاى، چې يوازې الله تعالى ته په کې عبادت کېږي. ؛. ۴۶

مصرۍ: د وى يا وييکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالى او څرګندوالى لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ى

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍیو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصريو: مصري يې يکړه وي ده، يا د مصري ډېرګڼې نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصري ايزې (مصريزې) د وی يا ويکيي له پامه مصري ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره مصري سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنې، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصري ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروييکي، ترِوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصرۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرې وخت په پای کې ویل کیږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتو کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصرۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصرۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصرۍ ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصرۍ ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسیږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کیږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصرۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېځې دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسۍ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېږۍ چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنۍ مصرۍ ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصرۍ ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوړ.غړ.ي د مصرۍ ايزې مېچې د ځپیزه او خجيزه ټولوالې ترځنګه د مصرۍ يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ. غږ. له لاسه ورکوي. دغه پايني ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ. سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوړ.غږ.ي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پېنيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، ځلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ. ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تي خورو اړوندې پېيلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پېښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلۍ دى او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالۍ يا ګړندۍ فرق يې وکولۍ شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د ځپې شمېر ښېلګه داسې ده چې درې سره لړي ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځېزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول ځېرې لري، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، اندېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوې: ناوې، ناوکۍ. ۴. ۳۸، او ۴۰
نغوتنه: عشاره، تلمیح، کنایه. ۴. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وویکی یې نګېرنې ده. ۴. ۲۸۴
نندراه: لیدنه، کتنه، ۲:) ننداري یې جمع ده یا سینما. ۳:) نندارتون : نمایشګاه. ۴. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۴. ۲۸۴
نټیالي: منکر. ۴. ۲۸۴
نوړی: جنس (نر او ښځه) . ۴. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۴. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۴. ۲۶
نیاو: عدل، داد. ۴. ۲۸۴
نیاوتون: ستره محکمه. ۴. ۲۸۴
نیاو وزارت: عدلي وزارت. ۴. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه یې زنکـــــیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځیني خلک زنکي ته ڼنکی وایي. ۴. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۴. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخیل، شېرې خیال، د شعر پیبلی انځور.۴. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځیدنه، څرخا، تاویدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګبنۍ اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پیښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېڼ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لرې. کلې کې مو ځای نه و، په بیړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټې، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنیزې: کسبې. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړې، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفې، احساساتې. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکې: لغات، وییکې، ویکې، ویې. ؛. ۷۳

وۍ: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳ . (۱۲۹ وارې نور)

وۍ: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هبر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. يې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۲۸۶

یږې: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

یکۍ: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

یېبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

یېبره: ابره، اپېره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوون: يکړ، واحد، يونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ويکيو کې ترې ګټنه اخستل کيږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کيږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی يا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتينی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای يوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجينېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography

د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or _Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ٥ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۱۷-۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویي ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لیږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړني ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لیږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړني، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زیږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لیږدی یا ۱۹۳۲ زیږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کېنلې، ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لیږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [Sunday November ٢٨, ٢٠١٠ PM ٩:١٤:١٢] ۱۶:۰۳ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له اینټرنیټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک یې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لیکنه، په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳-a.html] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سلیمان لایق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږیږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولنې د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند.** (۱۳۶۱لېږدیز لمریز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهین. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندرې، پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنۍ رئیسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سید بهاء الدین مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سید عبدالسلام رستمي ابو زکریا. علامه الشیخ.** (۱۳۹۲ لمریز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی جامعه عربیة لاشاعة التوحید و السنة بډه بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سید محی الدین هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږدیز لمریز کال)، ادب پوهنه ,ادبیات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **صفي الله فردوس. ډيپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږدیز لمریزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [۲۰۱٦ ۳۱ January]،
۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. **صفي الله فردوس. ماستر. اېنجينېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېبلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېبلې]،
[۲۰۲۲ ۱۱ November]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، یو ځل بیا د لنډیو په باره کي ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. بربېښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ٣ Replies]، [January
۲۰۱٦ ۳۱]، ۱۸:۲۲ د شپې.

۴۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېیم چاپ، تاج الدین ایجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د ربدي ګل مشاعرې په ویاړ، دانش خپرندویه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. **فرهاد. محمد غالب ترین. خویشګی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شریف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بیان او د شعر بیان، ۴۵۸۰ ګڼه حدیث، ۱۴ چوړی.

۴۵. **فياض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زیږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت، له بربېښنایې پاڼې څخه.

۴٦. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی یا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تالیف د څانګو امیر، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤٧. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زیږدی کال)، دلنډۍ او دوبيتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ يو وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. انعکاس راډيو، (http://www.enikaasradio.com)

٤٨. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشيدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لیږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبيات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤٩. **محمد اسمعيل يون. پوهيالی.** (۱۳۷۷ ليږديز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

٥٠. **محمد حامد حليمي.** . (۲۰۰۷ زیږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښليک يې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹٥]، [۲۰۰۷-۰٥-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

٥١. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لیږدی)، د فلکلور پيژندنې لارښود ، ختيځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

٥٢. **محمد دين. ژواک.** (۱۳۳۴لیږدیز لمریز کال)، پښتنې سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو تولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ، ۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

٥٣. **محمد رحمت الله تنها. پوهنيار.** (۲۵ د لیندۍ، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱۵ ډیسمبر ۲۰۱۲ زیږدی)، مور په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د ګرينويچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵٤. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدې)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي.
په دې برېښلیک یې وګورئ: [-http://www.khost-web.net/adabyat/landay/٥٨٨٠ ۳۱-۱۳-۱۰-۰۲-۰۸-۲۰۱٤]، [Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰ PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولایت خان ځدراڼ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له اینټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]،
[شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

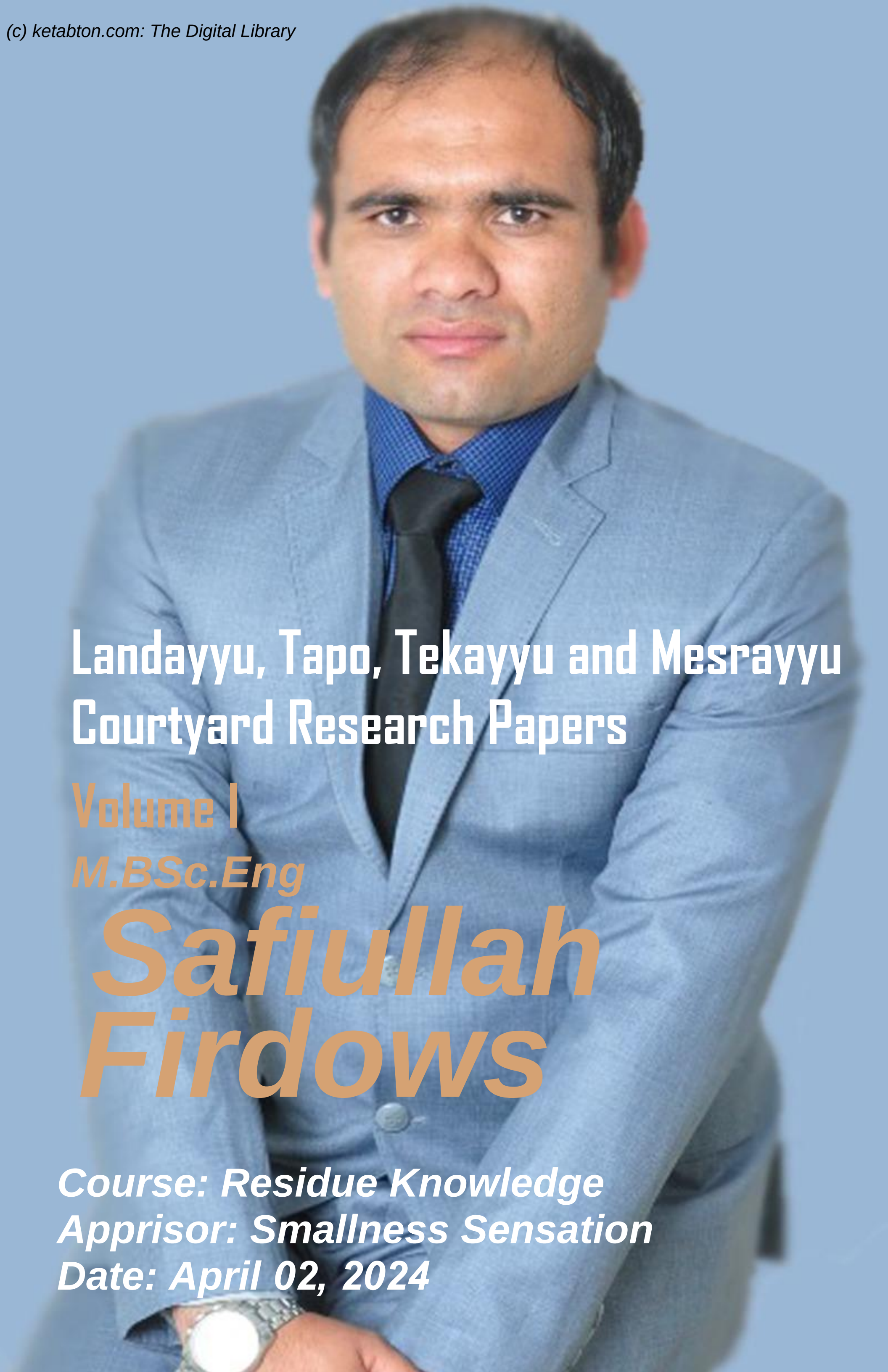

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng
Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library